

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

ČLOVEK VO FILOZOFII F. NIETZSCHEHO

Magisterská práca

Študijný program: kulturológia

Študijný odbor: 3.1.2 kulturológia

Školiace pracovisko: Katedra kulturológie

Školiteľ: Mgr. Jozef Palitefka

Nitra 2011

Bc. Katarína Blehová

Moje poďakovanie patrí Mgr. Jozefovi Palitefkovi za odborné vedenie a cenné rady pri vypracovávaní magisterskej práce.

ABSTRAKT

Diplomová práca sa zaoberá filozofiou Friedricha Nietzscheho a hlavne jeho vnímaním človeka. Prináša aj pohľad na jeho život, dielo, kritické postoje a ohlasy na jeho filozofiu. Cieľom práce je priblíženie Nietzscheho myslenia, názorov a snaha o zodpovedanie otázky, aké je naše vnímanie nadčloveka. Skúmanie človeka je veľmi náročné a nie je pri ňom možné dospieť k úplným záverom. Práca ukazuje, ako vplýva na človeka výchova, egoizmus, jeho vôľa či kultúra. Obracia svoj záujem aj na hodnotu morálky a jej prehodnotenie podľa Nietzscheho predstáv. Približuje členenie morálky na morálku pánov a otrokov. Zaoberá sa aj symbolickou smrťou Boha, dôsledkami, ktoré by čakali človeka, ak by existoval bez Boha. Nakoniec prináša aj Nietzscheho vplyvy na rôzne filozofické smery, ako napríklad existencializmus či postmodernu.

Kľúčové slová: nadčlovek, vôľa k moci, nihilizmus, Boh, morálka.

ABSTRACT

The thesis deals with philosophy of Friedrich Nietzsche and especially his perception of humans. It also gives insight into his life, work, critical attitudes and reactions to his philosophy. The aim of this work is to approaching Nietzsche's thinking, views and attempt to answer the question, what is our perception of superman. Examination of man is very difficult and it is not possible to reach a full conclusion. The work shows how human is impact by education, selfishness, his will or culture. Turning its interest and value to morality and its review by Nietzsche's ideas. It brings segmentation of morality to master and slaves morality. It is also talking about the behavior of today's man, and if he is open to changes in his life. Deals with the symbolic death of God, the consequences of it to a man, if there would be no God. Finally, it also brings Nietzsche's impact on different philosophical directions, such as existentialism and postmodernism.

Key words: superman, volition for sway, nihilism, God, morality.

OBSAH

ÚVOD.....	7
1 NIETZSCHEHO ŽIVOT, VNÍMANIE ČLOVEKA A KRITICKÉ POSTOJE K JEHO PRÁCI.....	9
1.1 Vnímanie človeka a sveta v očiach Friedricha Nietzscheho.....	9
1.1.1 Inšpirácia v Arthurovi Schopenhauerovi	12
1.2 Výchova vedúca k porozumeniu ľudského života.....	15
1.2.1 Život ovládaný egoizmom	17
1.3 Kritické pohľady na Nietzscheho prácu.....	19
1.4. Predstavy o nihilizme.....	21
2 MYŠLIENKY O ČLOVEKU, NADČLOVEKU A TÚŽBE PO MOCI.....	24
2.1 Vôľa k moci	24
2.2 Viera v nadčloveka	27
2.2.1 Zarathustra ako počiatok nadčloveka	28
2.2.2 Zarathustra ako reformátor tradičného náboženstva.....	30
2.3. Hodnota morálky pre ľudský život.....	32
3 INŠPIRÁCIA V MYŠLIENKACH NIETZSCHEHO	35
3.1 Perspektíva lepšieho bytia	35
3.2 Vytvorenie nového človeka	37
3.2.1 Kultúra ako nástroj pri obnove človeka.....	38
3.3 Morálka pánov a morálka otrokov.....	40
3.4 Sedem Nietzscheho „anti“	42
4 SMRŤ BOHA A JEJ DÔSLEDKY	46
4.1 Dôsledky smrti Boha	46
4.1.1 Pohľad kresťanstva na smrť Boha	49
4.2 Nietzscheho vplyv na existencializmus	51
4.2.1 Karl Jaspers a myšlienky o Bohu.....	54
4.3 Ohlasy Nietzscheho filozofie.....	55
ZÁVER	58
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	61

ÚVOD

Výskum človeka, či už z pohľadu jeho správania alebo vzniku, stále patrí medzi zaujímavé oblasti. Snažíme sa zistiť, čo viedlo rôznych ľudí k ich činom, čo ich ovplyvňovalo a rovnako je tu snaha o pochopenie myšlienok filozofov, spisovateľov, veľkých osobností. My chceme podať bližší pohľad na myslenie veľkého filozofa Friedricha Nietzscheho. Na to, ako vnímal človeka, svet a ako si my vysvetľujeme jeho názory. Patrí k rozporuplným filozofom a aj práve preto sa stal predmetom skúmania ďalších mysliteľov, ktorí sa snažia o jeho pochopenie. Ústredným znakom jeho filozofie je viera v nadčloveka, ktorého vytvorenie by malo prispieť k vyriešeniu problémov v spoločnosti a nasmerovať ju správnym smerom. Správny smer podľa Nietzscheho znamená prehodnotenie morálky a hodnôt spoločnosti, vytvorenie silných a samostatných ľudí a odstránenie Boha.

Význam práce vidíme v tom, že nám ukazuje nový pohľad na človeka. Cieľom práce je priniesť obraz o Nietzscheho vnímaní človeka, predstavu o nadčloveku, ktorého chcel vytvoriť. Naším zámerom je priblížiť práve tieto skutočnosti a prispieť tak k rozšíreniu vedomostí o človeku. V práci je využívaná najmä metóda komparácie. Porovnávali sme jednotlivé odborné publikácie, ktoré skúmali Nietzscheho a zároveň aj jeho diela, na ktoré sme priniesli vlastný pohľad a interpretáciu. Došlo aj ku komparácii Nietzscheho a filozofov, ktorí ho nasledovali, prípadne iba využívali niektoré jeho zistenia a ďalej ich prispôbili svojim názorom. A v neposlednom rade sme využili aj svoje vedomosti z oblasti kresťanstva, ktoré sme aplikovali najmä v časti práce, zaoberajúcej sa smrťou Boha.

V jednotlivých kapitolách sa budeme najskôr zaoberať Nietzscheho životom, jeho názormi a vnímaním človeka. Dôležité sú aj jeho myšlienky o nihilizme a ľudskom egoizme, ktorých objasnenie prinášame v prvej kapitole. Zanalyzujeme aj jeho predstavy o nadčloveku, vôli k moci, ktoré nachádzame v jeho dielach, primárne v diele **Tak vravel Zarathustra**. Je potrebné sa tu venovať aj otázkam morálky a najmä jej rozdelením na morálku pánov a morálku otrokov. Rovnako, a to pokladáme za dosť dôležité, prinesieme pohľad na to, ako by ovplyvnila spoločnosť absencia Boha a hodnôt, ktoré predstavuje. Chceme sa pozrieť na to, ako to vnímajú aj iní filozofi, ktorí sa v ňom inšpirovali, smery

ako existencializmus, či postmoderna a samozrejme je tu aj reakcia kresťanstva, pretože toho sa to dotýka najviac.

Informácie predkladané v našej práci môžu byť užitočné pre hlbšie pochopenie vnútra dnešného, ale aj minulého človeka. Predkladáme tu vlastné názory na danú problematiku, ktoré nemusia byť totožné s názormi Friedricha Nietzscheho. Zaoberať sa človekom a tým, ako na neho vplýva jeho okolie, čo ovplyvňuje jeho konanie a názory, pokladáme za zaujímavú tému. A práve preto, sme sa rozhodli priniesť bližší pohľad na to, ako vidí človeka práve Friedrich Nietzsche.

1 NIETZSCHEHO ŽIVOT, VNÍMANIE ČLOVEKA A KRITICKÉ POSTOJE K JEHO PRÁCI

Obohatil náš svet o mnohé významné diela, ktoré sú aj dnes aktuálne. Jeho filozofia bola plná nihilizmu, popierania a skepsy. Jeho snahou bolo narušiť tradičné hodnotové systémy, modernú kultúru videl ako plytkú. Mal svojský pohľad na svet, ktorý v ďalších dobách ľudia vnímali odlišne a rovnako odlišné sú aj interpretácie jeho myšlienok. Chceme tu priblížiť jeho život a názorové vnímanie, rovnako aj idey jeho kritikov.

1.1 Vnímanie človeka a sveta v očiach Friedricha Nietzscheho

K pochopeniu Nietzscheho myšlienok a názorov je potrebné si aspoň sčasti priblížiť aj jeho život. Nemôžeme niekoho hodnotiť bez toho, aby sme vedeli, čo vplývalo na jeho vývoj a aký bol jeho život. Je možné a pravdepodobné, že toto poznanie nám osvetlí jeho tvorbu. Centrom jeho filozofie bolo akési potvrdenie života, zistenie čo je vlastne život, čo je morálka a ako by mal človek prechádzať svojim žitím. V jeho filozofii vieme nájsť mnoho myšlienok, ktoré sú aktuálne aj v súčasnej dobe. Zároveň sa v nej ukazuje aj nadčasovosť, ktorou dokázal predbehnúť svoju dobu, kde boli jeho názory pravdepodobne príliš pokrokové a nepochopené. To potvrdzuje aj väčšie množstvo kritikov a rozporuplných interpretácií jeho diel. Patrí k filozofom, ktorý aj keď už nežije, stále dokáže vyvolať rôzne diskusie a jednoznačne neupadne do zabudnutia. Je to evidentné aj v prípade Friedricha Nietzscheho, ktorý prezentoval nové myslenie, ktoré nebolo úplne v súlade s dobou, v akej žil. Aj keď nemôžeme potvrdiť, že jeho filozofia bola prijatá, je skôr predmetom stáleho skúmania. Jeho diela sú písané osobitým spôsobom, ktorý si vyžaduje hlbšie štúdium, inak môže prísť k nesprávnemu pochopeniu.

Nietzsche sa narodil v malej dedinke v Nemecku v roku 1844. Študoval teológiu a filológiu na univerzite v Bonne. Hodiny filológie absolvoval u Otta Jahna a Friedricha Ritschla. Práve Ritschl ho inšpiroval a svoj vplyv si začal zvyšovať esejami o Aristotelovi či Simonidesovi. Stretol sa aj s Richardom Wagnerom, jeho hudobného génia veľmi obdivoval. *„Ak všetko dobre uvážim, nebol by som vydržal svoju mladosť bez wagnerovskej hudby. Pretože som bol prisúdený Nemcom. Ak sa niekto chce zbaviť*

*nezneseľného tlaku, potrebuje hašiš.*¹ Jeho drogou bola teda hudba, ktorá mu pomáhala prekonať ťažké časy. Aj on potreboval niečo, čo by ho poháňalo dopredu a inšpirovalo. Obaja, Nietzsche aj Wagner, zdieľali svoje nadšenie pre Arthura Schopenhauera. Napriek tomu, že Nietzscheho zdravie bolo narušené, veľa cestoval a počas týchto rokov napísal diela ako **Genealógia morálky, Tak vřavel Zarathustra, Antikrist, Ecce Homo**. V roku 1879 sa psychicky zrútil a bol predčasne penzionovaný. Jeho tvorbu možno rozdeliť na tri obdobia:

1. obdobie priateľstva s Richardom Wagnerom
2. obdobie záujmu o prírodné vedy
3. obdobie zrelého filozofa

Bol nadšencom Darwinovej teórie, ktorú posunul ešte na trochu vyššiu úroveň. Plne sa však stotožňoval s tým, že byť silnejším je predpokladom prežitia. Najvyšším evolučným momentom v jeho ponímaní nie je vývin človeka, ale jeho prerod v nadčloveka. Znamená to, že nie príroda sa postará o jeho vznik, ale ľudská snaha je tou, ktorá ho vytvorí. Človeka charakterizoval ako napätý povraz nad priepasťou, prípadne uvádza túto definíciu aj trochu inými slovami a to, že človek je napätý povraz medzi zvieratom a nadčlovekom. Musí zdolať súcit, ako svojho vnútorného nepriateľa, lebo drása srdce človeka a nabáda ho, aby obetoval kultúru hmotného šťastia. Podľa neho, súcit človeka oslabuje a odvádza ho od jeho cieľa. A tým cieľom je život naplnený a hodnotný. *„Život v jeho smysľově vitální povaze je vlastním „subjektem“, kolem něhož se v posledku všechno otáčí. Tímto vitalismem se Nietzsche obrací jak proti empiristicko-mechanistické biologii, tak proti všem racionalistickým, transcendentálním či náboženským tendencím, jež pokládají za vlastní subjekt ducha neboli rozum.“*² Pre Nietzscheho je príznačný nihilizmus, ktorý sa objavuje najmä v krízových obdobiach. Prejavoval sa ako antifeministický, antidemokratický, antipesimistický, antikresťanský, antimoralistický, antiintelektualistický, antisocialistický. Tieto pojmy budú priblížené a analyzované v inej kapitole práce. Vyzdvihoval život, prerod v nového človeka a bol kritikom mnohých vecí, s ktorými sa v živote stretával. Bol aj psychológom, pretože inak by nedokázal v takej miere analyzovať ľudské vnútro. Zmeny, ktoré hlásal sa stali jeho poslaním. Akoby naozaj vo vnútri človeka nenachádzal nič pozitívne. Treba zabiť človeka, aby mohol žiť nadčlovek.

¹ NIETZSCHE, F. *Ecce homo*. Bratislava: Iris, 2004. s. 32

² ANZENBACHER, A. *Úvod do filosofie*. Praha: Portál, 2004. s. 181

Vždy vychádzal a smeroval k antickej filozofii, tú pokladal za základ a k nej sa chcel aj vrátiť. Bol presvedčený o tom, že v tomto období sa filozofia žila, nebolo to iba teoretizovanie. Dialógy s ľuďmi v uliciach, vymieňanie názorov medzi filozofom a obyčajným človekom, taká to bola doba. Aj jeho kritika viery neodsudzuje vieru ako takú, chce otvoriť ľuďom oči a vyzýva ich k tomu, aby neobdivovali tých, čo im vieru hlásajú. Tí majú v úmysle sa iba obohatiť, preto má človek zostať verný zemi. Najviac sa zaoberal práve kresťanstvom, s ktorým sa stretával najčastejšie. Patrí k najrozšírenejším náboženstvám, najmä v Európe. Podľa neho človek bude šťastný vtedy, ak sa bude správať na základe svojich pudov, svojej vôle. Nie však ako zviera, ktoré nepozná iné ako pudy. Ale ako človek, ktorý si je vedomý svojej sily a vôle, ktoré využíva k dosiahnutiu svojich predstáv. Z toho plynie aj jeho kritika niektorých politických zriadení, ktoré robia z občanov stádo bez vôle, aj keď sa navonok tvária ako usilujúce sa o šťastie pre všetkých ľudí.

Nietzsche hlása nadčloveka. Nadčlovek, ktorý žije pre dnešok, pre daný prítomný okamih, snaží sa prekonať seba samého, stojí mimo dobro a zlo a stále má pred sebou nejaký cieľ. Jeho heslo bolo, nech zahynie človek, aby mohol žiť nadčlovek. „*Nadčlovek je zmyslom zeme. Vaša vôľa nech vraví: zmyslom zeme nech je nadčlovek.*“³ Chápeme to v tom zmysle, že človek by sa mal oslobodiť od svojho vnútorného zla, prežiť očistenie, ktoré mu ukáže cestu. Vie, že svet je ovládaný vôľou k moci, ktorú nedokáže prekonať. Preto je pre neho dôležité, aby bol oslobodený od toho, čo ho spútava. Od kresťanstva, ktoré hľadá do budúcnosti, od morálky, ku ktorej sa ľudia stavajú pokrytecky. Kresťanstvo je pre Nietzscheho nihilizmom, núti ľudí pasívne prijímať svoje pravdy. Práve preto musí vzniknúť nový človek. Vznik iného – nového človeka, by sme mohli aplikovať aj na dnešnú dobu. Už teraz však môžeme povedať, že to nebude nadčlovek, ktorého hlása Nietzsche. Je to z toho dôvodu, že podľa nášho názoru je to človek krutý, ktorý nedokáže akceptovať vo svojom okolí žiadne prejavy slabosti a empatie. Aktuálne sa však hovorí o tom, že sa musí zmeniť správanie ľudí najmä vo vzťahu k prírode, ale aj k sebe navzájom.

Cesta k pochopeniu Nietzscheho myšlienok patrí k náročnejším, on sám priznával, že jeho myšlienky musia počkať na dobu, kedy budú pochopené. Snažíme sa preto postupne analyzovať jeho dielo, čo by nás mohlo priblížiť na ceste k jeho pochopeniu. Vieme, že nikdy nebudeme môcť s istotou konštatovať, že už nie je na ňom čo objavovať.

³ NIETZSCHE, F. *Tak vravel Zarathustra*. Bratislava: Iris, 2002. s. 9

Je to filozof, ktorý neváhal vysloviť svoje myšlienky, prezentovať ich, aj napriek tomu, že sám očakával aj kritiku. „Nietzsche „filozofuje kladivom“. Bezohľadne rozbíja staré hodnoty, ktoré demaskuje jako hodnoty falešné, ale vzápětí vytyčuje hodnoty a ideály nové.“⁴ Prišiel k poznaniu, že je potrebné nastoliť nové idey a práve o to sa stále snažil. Prejavuje tým svoju silu, ktorú napokon aj hlásal, i keď je ťažké si predstaviť, že by sme zrazu rozbili všetky zaužívané pravidlá a dospeli k novým. Nie je to jednoduchý proces, ktorý by sa dal bez problémov realizovať. Práve preto je potrebné podrobiť jeho názory bližšiemu skúmaniu.

1.1.1 Inšpirácia v Arthurovi Schopenhauerovi

Pôvodne bol vo svojej dobe neuznaný, až ku koncu života si získaval veľký rešpekt. Lásku k literatúre a celkovo umeniu mu odovzdávala jeho matka, ktorá bola spisovateľkou. Počas mladosti veľa cestoval a tu nadobúdal aj svoje skúsenosti. Objavil ho romantizmus, Goethe, Nietzsche. Vyslovil mnohé závažné myšlienky a popularizoval v Európe hinduizmus. Dokonca sa zaoberal aj ekológiou, v čom mu patrí prvenstvo medzi filozofmi v Európe. „Schopenhauer dôsledne kritizuje novovekú filozofiu ale i kresťanstvo z nevšímavosti voči prírode, čím sa stáva jedným z prvých ekologicky a environmentálne zmyslajúcich etikov. Uvádza, že čím viac si človek uvedomí vôľu vo svojej osobe ako základ bytia, tým viac ju spoznáva všade vôkol seba.“⁵ Nietzsche bol jeho obdivovateľom, ale zároveň v istých chvíľach aj kritikom, neprijímal všetky jeho názory. Je to pochopiteľné, pretože on mal vytvorenú vlastnú predstavu, ktorou sa chcel uberať. Našiel však v Schopenhauerovi inšpiráciu aj pre svoju filozofiu, ktorú ďalej rozvíjal. Schopenhauer sa zaoberal najmä vôľou, v rôznych jej podobách, tým ako ovplyvňuje ľudský život a ako nie je možné ju prekonať.

Zaoberá sa ľudskou telesnosťou, zážitok ľudského tela je hlboko intímny zážitok. Ľudské telo je vyjadrením hlboko subjektívneho a zároveň je výzvou pre objektívnu vedu. Každému ľudskému telu je vlastná vôľa k životu. A práve túto si žiada Nietzsche prekonať. Princípom sveta podľa Schopenhauera je svetová vôľa, ktorá nás determinuje, je nepochopiteľná. Túto podľa neho nedokážeme ovládať, v čom sa prejavuje jeho

⁴ STÖRIG, H.J. *Malé dejiny filozofie*. Praha: Zvon, 1996. s. 384

⁵ BILASOVÁ, V. a kol. *Dejiny etického myslenia v Európe a USA*. Bratislava: Kalligram, 2008. s. 362

pesimizmus. Napriek tomu, že jeho pohľad je pesimistický, vidí dve cesty vykúpenia. Jednou je cesta estetická, cesta výnimočných ľudí, umelcov, kde sa dokáže umelec odpútať od reality vonkajšieho sveta. Žije akoby v inom svete, v inej dimenzii, ktorá mu pomáha aj v tvorbe. Problém môže nastať po návrate do skutočného sveta, kedy umelec často nedokáže zniesť krutosť každodennej reality, čo môže viesť až k psychosomatickým poruchám. Druhou cestou vykúpenia je askéza, praktizujú ju svätci, ktorí sa rozhodli žiť svoj život kontemplatívne. Asketický život je pre nich miestom, kde dokážu nájsť svoj pokoj.

Vôľa je nekonečná a všetko je jej podriadené. Človek je nešťastný a celý život nespokojný, pretože vôľu nikdy nedokáže uspokojiť. Nedokáže byť spokojný s vecami, ktoré ho obklopujú, až keď príde k ich strate, uvedomuje si ich hodnotu. Slobodná vôľa existuje iba v rovine transcendentálnej, je podstatou bytia, o ktorej človek nevie. V skutočnosti sa človek rozhoduje na základe toho, ako ho determinuje spoločnosť. Je presvedčený, že sa rozhoduje slobodne, avšak je to iba ilúzia, pretože si neuvedomuje svoje konanie ako výsledok ovplyvňovania vonkajším prostredím. Schopenhauer hovorí o svetovej vôli, ale Nietzsche vyzdvihuje vôľu jednotlivca. *„Na rozdiel od iných predstaviteľov voluntarizmu /najmä A. Schopenhauera/, Nietzsche vôľu nechápe predovšetkým ako metafyzickú podstatu sveta, ale chápe ju skôr v antropologickom kontexte ako individuálnu mohúcnosť človeka, ktorá predstavuje najvýznamnejšiu dimenziu jeho bytia a tak sa prirodzene prezentuje /a najmä realizuje/ aj v jeho živote, t.j. v jeho myslení a konaní.“*⁶ Podľa Nietzscheho, teda nie človek je determinovaný svetom, ale sám svojou vôľou mení veci. Neunáša ho žiaden prúd, sám si stanoví vo svojom živote priority a tie sa snaží dodržiavať. Je dôležité mať istý cieľ vo svojom živote, ktorý nás posúva vpred. Na druhej strane sme súčasťou ľudstva ako celku, nežijeme iba sami pre seba a preto nemôže byť všetko naše konanie závislé iba na rozhodnutí našej vôle. Niekedy ju musíme prispôbovať požiadavkám väčšiny, najmä ak ide o verejný záujem. Človek môže svojou vôľou ovplyvňovať veci, vo svojom najbližšom okolí, avšak ak ide o dôležité rozhodnutia, ktoré sa majú dotknúť veľkého množstva ľudí, vo väčšine prípadov sa musí podriadiť tomu, kto stojí nad ním a o týchto veciach rozhodne za neho.

Schopenhauer nemá v úmysle zmeniť svet, je pesimistom a zvlášť opovrhuje nemeckou filozofiou. Tento pesimizmus vychádza zrejme z jeho presvedčenia o determinovanosti života svetovou vôľou, ktorú nie je možné prekonať. Ale jeho dve

⁶ BILASOVÁ, V. a kol. *Dejiny etického myslenia v Európe a USA*. Bratislava: Kalligram, 2008. s. 365

cesty vykúpenia predsa hovoria o tom, že vidí istú nádej, aj keď sa to snaží poprieť. Oproti nemu, Nietzscheho vôľa k moci je optimizmom, z ktorej sa vyvinie nadčlovek. Vôľa k moci má pomôcť človeku prekonať utrpenie a otvoriť ho pre život v radosť. Schopenhauer vidí utrpenie, ako niečo, s čím sa človek musí vyrovnáť a prijať ho ako nevyhnutnú súčasť svojho života. Pre Nietzscheho je Schopenhauerova vôľa inšpirujúcou, prispôsobuje ju svojim názorom a vytvára z nej vôľu k moci. Rozdiel je iba v tom, že sa ju snaží aplikovať na jednotlivcov, kým Schopenhauer ju chápe ako celok, niečo celosvetové. „*Schopenhauer sa domnieva, že, podľa vety o dostatočnom dôvode, každé naše rozhodnutie či konanie je motivované vonkajšou pohnútkou a je teda determinované. Môžeme chcieť veci vykonať, alebo nevykonať, ale nemôže sa slobodne rozhodnúť či budeme chcieť veci vykonať, alebo nevykonať.*“⁷ Opäť je tu pripomienka svetovej vôle, ktorá nás ovplyvňuje a na základe ktorej konáme. To znamená, že naše vnútro nemá dostatočnú moc, aby mohlo skutok vykonať, to závisí od vonkajšej pohnútky, čiže svetovej vôle. V Schopenhauerovom ponímaní človek nie je dostatočne slobodný, pretože všetko jeho konanie je determinované a preto je jeho život nešťastný.

Morálku, ktorú hlásajú starší filozofi, staršie obdobia, podrobuje kritike. Predpokladá, že tu sa ľudia správajú na základe toho, že nad sebou cítia možnosť trestu v podobe sudcov, ktorí hodnotia ich konanie. On sa domnieva, že je potrebné sa od takéhoto názoru oslobodiť a skúmať skutočné dôvody, ktoré vedú človeka ku konaniu. Rovnako sa domnieva, že všetko ľudské konanie je egoistické. Chce ho odstrániť spravodlivosťou a láskou. Je jedným z prvých autorov, ktorý vyzdvihuje súcit so všetkým živým, kde zahŕňa aj súcit k prírode. Uvedomuje si, že na svete nie je iba človek, ale dôležité je aj prostredie, v ktorom žije. Preto sa musíme starať aj o jeho potreby, aby sme zase prírodu mohli používať pre tie svoje.

Schopenhauer vidí vôľu za všetkým živým aj neživým. Vôľa nikdy nepodlieha únave, je stále bdelá, v podstate nás udržiava pri živote. Sú to veci, ktoré nevieme ovplyvniť, a ktoré bez ohľadu na našu snahu, budú fungovať podľa svojich pravidiel. Je to napríklad pocit hladu, ktorý musíme uspokojiť, či dýchanie, ktoré vykonávame automaticky. Rovnako aj láska medzi dvoma ľuďmi je pre neho iba predstavou, na základe ktorej dochádza k rozširovaniu ľudského života. Je to vôľa k životu, ktorá nasmeruje jedného človeka k druhému. „*Volní akt a tělesná akce nejsou dvě různé věci, spojené kauzálně. Jsou jedno a totéž. Tělesné jednání je objektivovaný akt vůle, tj. akt vůle, který je*

⁷ BILASOVÁ, V. a kol. *Dejiny etického myslenia v Európe a USA*. Bratislava: Kalligram, 2008. s. 360

přístupný názoru.“⁸ Nestotožňuje sa s racionalizmom, ktorý vyzdvihuje rozum. Nie rozum rozhoduje, ale vôľa je tá, ktorá ovplyvňuje kolobeh vecí. Zdá sa nám to, ako popieranie ľudských vlastností. V Schopenhauerových predstavách človek sám nemá žiadnu vôľu, ale je iba nástrojom svetovej vôle, ktorá ho úplne ovláda vo všetkých smeroch jeho života. Podľa nás, rozum a vôľa spolu súvisia a rovnako aj spolupracujú. Nemôžeme ich ignorovať, pretože navzájom sa ovplyvňujú. Mali by sme mať možnosť slobodne sa rozhodovať a brať pri tom do úvahy aj názory svojho okolia.

Napriek viacerým rozdielom, ktoré je možno vidieť u oboch filozofov, bol Schopenhauer pre Nietzscheho inšpiratívnym. Hovoril o vôli k životu, ktorú Nietzsche s obmenami rozvinul na vôľu k moci. Nachádza dve cesty vykúpenia zo súčasného stavu, rovnako Nietzscheho cestou je vytvorenie nadčloveka, čo má pomôcť k premene spoločnosti. Odpútanie sa človeka od seba samého a život v súcite k druhým, nekorešponduje s nietzscheovskými predstavami, pre ktorého je súcit neprijateľný.

1.2 Výchova vedúca k porozumeniu ľudského života

Bez ohľadu na rasu, pohlavie či miesto narodenia, každý sa rodí do nejakej rodiny, ktorá má vplyv na jeho výchovu. Rovnako aj deti v detských domovoch získavajú tieto znalosti od svojich vychovávateľov alebo náhradných rodín, v ktorých sú umiestnené. *„Výchova, ktorá – byť v rôznych podobách – tvorí jednu z tematických konstant Nietzscheho uvažovaní, musí však človeku pomáhať nájsť sebe sama, vést ho k pochopení všeho, čo je v dejinách a kultúre veľkého, a tým také k rozumení ľudskému životu a svetu jako celku.“*⁹ Je dôležité mať základ, ktorý nás bude sprevádzať počas celého života. Dieťa vychovávané rodičmi, ktorí používajú ako výchovný prostriedok násilie a nedokážu sa mu venovať v takej miere, ako je potrebné, ťažko dokáže porozumieť svetu. Výnimočne sa môže v dospelosti dostať do spoločnosti, ktorá mu pomôže túto absenciu prekonať. Vo väčšine prípadov bude problémy riešiť v intenciách násilia a už vôbec nepochopí veľkosť dejín a kultúry. Každý preberá vzory, ktoré vidí vo svojej mladosti, často nevedomky ich používa vo svojom dospelom živote. Vtedy je už ťažké zbaviť sa návykov, ktoré boli pestované roky. Nie je to ale nemožné, treba zistiť, kde človek robí chybu a nájsť silu ju odstrániť. Najviac návykov získavame v detstve, čo však neznamená, že ich musíme

⁸ STÖRIG, H.J. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1996. s. 368

⁹ KOUBA, P. *Nietzsche: filosofická interpretace*. Druhé vydanie. Praha: Oikoymenth, 2006. s. 17

aplikovať v živote aj neskôr. Aj na Nietzscheho neskoršie smerovanie mala vplyv výchova, ktorá bola prísne náboženská a najmä bol vychovávaný prevažne v ženskom prostredí. Jeho otec aj brat zomreli, keď bol ešte malý. Vyrastal preto z neho chlapec citlivý, čo sa snažil zmeniť tak, že pristupoval sám k sebe veľmi prísne.

Pre zabezpečenie stabilného života je dôležité aj zabúdanie. Ľudský život by nemohol byť miestom na rozvoj, bez odstraňovania nežiaducich vecí v našej myšli. Zabúdanie patrí k ľudskej prirodzenosti, vypustením nepodstatného otvárame dvere pre nové myšlienky a nové smerovania. Zabúdanie vieme nájsť aj v jeho filozofii, nabáda nás, aby sme zabudli na staré myšlienky a staré návyky a našli nový zmysel. Nie je potrebné, aby sme žili v minulosti a trápili sa nad niečím, čo už je dávno preč. Treba hľadiť dopredu, zabúdať nepotrebné a pamätať na veci správne.

Výchovou získavame isté návyky, ktoré aplikujeme vo svojom neskoršom živote. Zároveň nám výchova umožňuje vedieť, ako sa správať k druhým ľuďom a formuje naše vlastnosti. Isté veci sú vrodene, ktoré si nemôžeme vyberať. *„Niekoľko má bystrý rozum, ale slabé telo, iný je zručný, druhý nepraktický. Aj ten, čo má slabé telo alebo je nepraktický, môže veľa urobiť, ak mu pritom pomôžu iní rozumnejší a zručnejší.“*¹⁰ A tak je to aj s výchovou, ak je správna, tak človek je lepšie pripravený do života a ľahšie pochopí jeho zmysel. Nesmieme zabúdať ani na dôležitú skutočnosť, že dnes výchovu vo veľkej miere ovplyvňujú médiá, ktoré v Nietzscheho dobe nemali takú moc. Samozrejme, vždy závisí od vôle človeka, či tlaku podľahne alebo nie. Nemusíme sa vyhovárať za médiá, ale hľadať pôvod chýb v prvom rade v sebe a až potom vo svojom okolí. Vplyv médií napriek tomu, nemôžeme úplne poprieť. Na strane druhej, mali by sme mať vlastné názory, vytvorené skúsenosťou, či už svojou, alebo ľudí, ktorých poznáme a dôverujeme im. Tí by nám klamať nemali a v prípade potreby, by nás mali usmerňovať. V rôznych životných situáciách by sme sa teda mali rozhodovať na základe seba, s prihliadnutím na to, ako tým ovplyvníme svoje okolie. Naše konanie totiž môže vyvolať aj negatívne postoje, ktoré už nemusia byť riešené pokojnou cestou.

Násilné správanie býva v spoločnosti vo väčšine prípadov odsudzované a neprijateľné. Byť hrubým, znamená reagovať pre niekoho neprimerane, ale mnohokrát býva toto slovo vysvetľované v súvislosti s konaním, ktoré druhému ubližuje. Už len malý odpor, či nesúhlas môže byť pokladaný za hrubosť a preto je ťažké nájsť jednoznačnú charakteristiku tohto slova. Býva, ale vnímané skôr v negatívnom zmysle. Nietzsche mu

¹⁰ HREHOVÁ, H. *Etika – sociálne vzťahy – spoločnosť*. Bratislava: Veda, 2005. s. 49

však opäť dáva iný, svoj význam. „*Ako vidieť, bol by som rád, keby sa hrubosť nepodceňovala, lebo je to ďaleko najhumánnejšia forma protestu, a uprostred moderného nežnenia jedna z našich prvých cností.*“¹¹ Naozaj musíme uznať, že niekedy sa inak protestovať ani nedá. Použijeme vyšší hlas, trochu iné slová a už to môže byť vnímané ako hrubé. Mnohoznačné významy tohto pojmu naznačujú, že ide skôr o individuálne vnímanie tej ktorej osoby. Pre jedného môže byť zvýšený hlas klasifikovaný ako hrubosť a pre iného ako bežná forma komunikácie. Nie je nevyhnutné vyjadrovať svoj protest vždy hrubosťou a na druhej strane zase podliehať prílišnej citlivosti. Násť medzi nimi stred je lepšou cestou, ako vyriešiť problémy.

Formovanie človeka je nevyhnutné počas celého jeho života. Z každého miesta, na ktorom pobudne si prináša isté návyky a tie ho ovplyvňujú v konaní. Ak sú nesprávne, treba ich bez milosti odstrániť a nahradiť takými, ktoré sú vyhovujúce. „*Každý človek si během svého života vytváří určitou stupnici hodnot, někdy neuvědoměle. Které hodnoty jsou pro někoho nižší a vyšší, se projevuje v konkrétních životních situacích.*“¹² Hodnoty si človek sám usporiada, podľa toho, ktoré sú pre neho dôležitejšie, a ktoré menej dôležité. To znamená, že každý má svoju hierarchiu hodnôt. Ani jedna by ho nemala ovládnuť natoľko, aby pritom zabúdala na ľudí vo svojom okolí.

Jednotlivé spoločnosti majú vytvorené svoje vlastné zaužívané formy výchovy, niekde sú dodržiavané veľmi prísne a niekde sú zase voľnejšie. Základ, ktorého sa človek potom drží počas svojho života, dostáva hlavne v detstve, kde majú na neho väčšinou najväčší vplyv rodičia. Neskôr sú to kamaráti, spoločnosť, škola, prostredie, v ktorom sa najviac pohybuje. Býva ovplyvňovaný vedome aj nevedome, a vlastnosti, ktoré tým získa, môže neskôr využiť pri dôležitých životných situáciách. Ako vraví Nietzsche, výchova má v prvom rade pomáhať, aby človek dokázal nájsť samého seba a najmä pochopiť svoje vnútro, čo mu potom uľahčuje aj pochopenie udalostí, ktoré sa dejú v jeho okolí.

1.2.1 Život ovládaný egoizmom

Dnes, podobne ako v minulosti, prichádzame do styku s konaním, ktoré vychádza z egoistických pohnútok. Človek chce v prvom rade uspokojiť svoje potreby a želania, čo znamená, že každý z nás je svojím spôsobom egoizmom zasiahnutý. Sám Nietzsche sa mu

¹¹ NIETZSCHE, F. *Ecce homo*. Bratislava: Iris, 2004. s. 16

¹² PŘÍKASKÝ, J.V. *Učebnice základů etiky*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000. s. 54

tiež venuje. Tým, že hlása vôľu k moci, nadčloveka ho podporuje. Pravdaže, podáva aj vysvetlenie: „*Ale existuje i egoizmus priznaný, vychádzajúci z toho, že veškeré konání musí člověk vztahovat k sobě, že i to, co děláme pro druhé, děláme nutně pro sebe.*“¹³ Vzťahovanie akéhokoľvek konania k sebe nám ukazuje, že naozaj všetko konáme tak, aby sme boli spokojní v prvom rade my. V prípade načrtnutia extrémnej situácie, je potrebné poznamenať, že ak ideme hlbky nášho konania, nevyhnutne prídeme k záveru, že konáme egoisticky. Nechápeme to v tom zmysle myslenia samých na seba a nevšímania si iných osôb.

Zamyslením sa nad svojím konaním a konaním osôb v našej blízkosti zistíme, že je ťažké nájsť konanie, ktoré nie je aspoň sčasti egoistické. „*Tlačíte sa okolo blížneho a máte na to krásne slová. Ale hovorím vám: vaša láska k blížnemu je vaša nezdravá láska k vám samým.*“¹⁴ Akýkoľvek skutok, ktorý vykonáme bez nároku na odmenu, nám väčšinou prinesie aspoň dobrý pocit. Môžeme teda povedať, že skutok sme robili preto, aby sme získali uspokojenie. Pred tým, ako sme skutok vykonali sme neplánovali dopredu mať dobrý pocit, tento sa však v konečnom dôsledku dostavil. To znamená, niečo sme dali a dostali sme protihodnotu. Darovaním peňazí na liečbu chorôb, či charitu, rovnako máme vnútorné uspokojenie o pomoci inému, koho ani nepoznáme a možno v živote nestretneme. Preto Nietzscheho vetu o priznanom egoizme je ťažké, až nemožné považovať za nepravdivú. Nejde tu o nejakú hru so slovíčkami, snaží sa iba poukázať na to, ako rôzne môžu byť vnímané jednotlivé slová a stačí sa na ne pozrieť z iného uhla pohľadu a okamžite majú iný význam. Aj pri egoizme nám je ukázané, ako ho možno vnímať. Neznamená to, že od tohto momentu začneme egoizmus vyzdvihovať, ako dobrú vlastnosť človeka. Egoistické konanie, kedy nám ide iba o vlastné obohatenie, či uspokojenie, určite nie je správne.

Jeho myslenie o egoizme môžeme v istých situáciách vnímať samozrejme aj pozitívne. Pravdou je to, že v ľudskej mysli sa predstavy o egoizme spájajú s istým zlom, egoizmus je vnímaný ako negatívna vlastnosť. Hlbším zamyslením zisťujeme, že to tak nemusí byť. Záleží to od uhla pohľadu, s akým sa na túto vlastnosť pozeráme. Po dobrom pociť, šťastí a radosti túži pravdepodobne každý z nás. Logicky by to malo byť považované za egoistické, lebo myslíme na seba. Avšak, ak túto radosť a šťastie dosiahneme pomocou iným, môžeme to takto nazývať? Tak, ako medzi dobrom a zlom, aj

¹³ KOUBA, P. *Nietzsche: filosofická interpretace*. Druhé vydanie. Praha: Oikoymenth, 2006. s. 32

¹⁴ NIETZSCHE, F. *Tak vrazil Zarathustra*. Bratislava: Iris, 2002. s. 42

tu je veľmi úzka hranica a často je ťažké vyniesť súdy nad istým konaním. Všetko závisí od interpretácie pojmov. Vcítienie sa do druhého, pomoc, býva označovaná ako altruizmus, ale ak z toho sami máme dobrý pocit, na toto už výraz nemáme. Mohli by sme to zaradiť pod egoizmus, ale zároveň aj pod altruizmus.

Ľudia slabí nedokážu pochopiť egoistické konanie, myslia si, že ho využívajú len ľudia zlí, ktorí chcú iba profitovať a zvyšovať vlastné materiálne zabezpečenie. Hodnotiť ľudské vlastnosti ako správne či nesprávne, je v rukách jednotlivcov, pretože každý má iný názor a môže si isté veci vysvetľovať odlišne. Samozrejme, musí existovať aj nejaký ucelený systém, ktorý hodnotí konanie a určuje, čo je správne a čo nie. Jeho vznik je výsledkom skúsenosti a označujeme ho pojmom morálka. Ľudskú snahu dosiahnuť šťastie a spokojnosť cez pomoc druhým nevnímame ako egoizmus. Tento býva interpretovaný negatívne v tom zmysle, keď sme zahľadní do seba, nevšímame si okolie a síce sa snažíme o svoje šťastie, ktoré môže byť na úkor šťastia druhého.

1.3 Kritické pohľady na Nietzscheho prácu

Tak ako má každý známy, čítaný autor, či filozof svojich obdivovateľov, rovnako má aj svojich kritikov. Najmä Friedrich Nietzsche je na kritiku akoby predurčený, svojím štýlom písania, názormi a videním sveta. Každá doba si vykladá jeho myšlienky na základe svojich presvedčení a tak vznikajú rôzne interpretácie jeho diel. Chceme ukázať, čo ľudia najviac na ňom kritizovali a s čím v jeho filozofii nesúhlasili.

Joachim Köhler sa snažil dokázať skutočnosť, že Nietzscheho filozofovanie nemôže byť hodnotené v odlúčení s jeho sexualitou. Tvrdil, že bol homosexuál a to malo vplyv aj na jeho myslenie. Napísal aj knihu Zarathustrovo tajomstvo, ktorá mala byť akýmsi sprievodcom a vysvetlením jeho knihy. Snažil sa dokázať, že všetko čo kedy Nietzsche povedal, či napísal, hovorí o jeho orientácii. A práve to, že ju musel skrývať, urobilo z neho človeka, ktorý všetko popiera. Nikdy sa mu však nepodarilo získať priamy dôkaz a preto, boli aj jeho tvrdenia iba dohadmi. Vychádzal najmä z tej skutočnosti, že Nietzsche veľmi vyzdvihoval grécku filozofiu, kde ako vieme, vládli uvoľnené mravy. Podľa nás toto nie je dostatočným dôkazom.

Kritici odsudzujú jeho politické názory, najmä oddeľovanie kást, ktorým sa inšpiroval v hinduizme. Toto rozlišovanie inšpirovalo neskôr nacistov, ktorí si vysvetľovali jeho nadčloveka ako možnosť k hromadnému zabíjaniu a vytvoreniu čistej rasy ľudí. Tým,

že presne nevysvetlil, čo jeho predstava nového človeka znamená, vložil týmto ľuďom do rúk zbraň priam hromadného ničenia. „*Při zbůsobu, jak Nietzsche postupuje, není totiž žádnou ironií osudu, že bývá zaměňován s tím, čím pohrdá, a zneužíván těmi, proti nimž často bojuje: možná tomu ani nemůže být jinak.*“¹⁵ Pravdivá veta, ktorú vyslovil Pavel Kouba vo svojej knihe. Nemôžeme nedodať, že takéto zneužitie nie je možné ospravedlňovať nesprávnou interpretáciou. Náš názor je taký, že v neposlednom rade ho s antisemitizmom nemôžeme spájať, pretože on nikdy nehlásal smrť človeka vo fyzickom zmysle, skôr psychickom. Ako sme už uviedli, interpretácie jeho diel a výrokov sú rôzne a pri povrchnom štúdiu tejto problematiky, môže dochádzať aj k takýmto skutočnostiam. Viacerí nevedia pochopiť aj jeho negatívne názory na demokraciu. Čo on najviac kritizuje, je najmä vytváranie más z ľudí, strata individualizmu.

Zámerné uvádzame iba krátky pohľad na kritické hlasy voči Nietzsche, pretože nie je naším úmyslom uvádzať ich vo veľkej miere. Ak to bude možné, viac sa budeme snažiť zaujať kladný postoj k tomuto filozofovi a ukázať, ako je možné ho využiť na pozitívnu interpretáciu. Nebudeme sa vyhýbať ani kritike a jeho hodnoteniu, pretože máme v úmysle priniesť celistvý pohľad, ktorý zahŕňa aj negatívne aj pozitívne. Mohli by sme povedať, že všetko popieral od morálky, hodnôt, náboženstva až po človeka svojej doby, a tak ani nie je možné dávať jeho filozofiu za pozitívny príklad. Nie je to celkom pravdou a k tomuto sa chceme aj postupne dopracovať. Je jednoduché hodnotiť niekoho povrchno, na základe nepodložených tvrdení, dohadov či ohovárania. Preto sa mnohokrát stretáme s kritikou ľudí, ktorí si to vôbec nezaslúžia.

Existujú aj argumenty proti jeho nadčloveku, ktorý je považovaný za iracionálneho. Možnosti, ktoré dáva nadčloveku sú nedosiahnuteľné, ľudská sloboda je limitovaná. V istej miere napríklad Karl Jaspers, Martin Heidegger, Jacques Derrida, zastávajú kritický názor najmä voči jeho chápaniu morálky a prevráteniu tradičných hodnôt. Ale títo istí autori v ňom nachádzajú aj inšpiráciu. Nietzsche si uvedomoval všetky kritické postoje a dokázal sa im vysmievať, o čom svedčí aj jedna veta z jeho knihy: „*Dajme tomu, že by som bol pokrstil svojho Zarathustru na nejaké iné meno, napríklad na Richarda Wagnera: ostrovtip dvoch tisícročí by nebol stačil, aby ste uhádli, že autor diela „Ludské, príliš ľudské“ je vizionár Zarathustru...*“¹⁶ Ukazuje sa tu ako psychológ, ktorý má preštudované vnímanie človeka a tak si môže dovoliť aj takýto výsmech. Chce dať najavo to, ako sú niekedy ľudia

¹⁵ KOUBA, P. 2006. *Nietzsche: filosofická interpretace*. Druhé vydanie. Praha: Oikoymenh, 2006. s. 10

¹⁶ NIETZSCHE, F. *Ecce homo*. Bratislava: Iris, 2004. s. 31

odsudzovaní iba na základe svojho mena, vopred, bez zváženia. A na základe kritických postojov aj on usudzuje, že už len počutie tohto mena musí byť predmetom niečoho negatívneho.

Každá kritika je vo svojej podstate aj pozitívna, pretože ukazuje, že je záujem o štúdium diel, názorov. Teda ten, kto je jej podrobený sa môže brániť, ak je kritika vyslovená v čase jeho života, môže k nej zaujať postoj a konfrontovať sa so svojimi odporcami. A napokon aj po smrti človeka, je možné o ňom diskutovať, pretože má aj svojich nadšencov aj odporcov. Týmto spôsobom sú jeho názory stále živé a možno z nich dedukovať stále nové a nové skutočnosti. Často sa kritika týka iba časti tvorby, alebo osobnosti. Dôležité je, že ľudia chcú rozoberať problémy a vyslovujú na ne svoje názory.

1.4. Predstavy o nihilizme

Nihilizmus je mnohokrát vnímaný negatívne, pretože je popieraním hodnôt, viery a býva aj rôzne interpretovaný. V antickej filozofii znamenal cestu, na ktorej by sa mal človek zbaviť toho, čo mu je nútené spoločnosťou či vierou a nájsť si vlastné hodnoty. „*Cestou vedoucí z nihilizmu může být proto jen aktivní přijetí nesmyslnosti jako nutného aspektu bytí ve světě i každého rozumnění smyslu.*“¹⁷ Musíme prijať všetko, čo sa vo svete nachádza, či už je to pozitívne alebo negatívne, pretože nie je možné to odstrániť. Iba tak dochádza k pochopeniu. Popieranie istých skutočností neznamená, že sme pesimisti, je vyjadrením istej nespokojnosti s daným stavom, ktorý odmietame. Práve nezmyselné veci sa môžu neskôr ukázať ako veľmi prospešné, preto je potrebné ich takýmto spôsobom aj vnímať.

V každej dobe ľudskej histórie sa stretávame s nihilizmom, i keď má možno iné mená. Raz to býva popieranie existencie raja a stvorenia sveta podľa kresťanských predstáv, inokedy popierania istých hodnôt. Nietzsche mu dal inú úroveň a hodnotu. Popiera napríklad morálku, kde zároveň uznáva, že vo svojich počiatkoch bola pre ľudstvo potrebná, pretože usmerňovala jeho konanie. A zrazu ju odmieta, považuje ju za zväzujúcu a obmedzujúcu. Je to spôsobené tým, že sa domnieva, že človek sa už nemôže ďalej rozvíjať, že začína stagnovať a preto musí prísť s nejakou novou koncepciou a tú starú poprieť.

¹⁷ KOUBA, P. *Nietzsche: filosofická interpretace*. Druhé vydanie. Praha: Oikoymenth, 2006. s. 155 - 156

Predstavami o nihilizme sa zaoberá najmä vo svojom diele **Fragmenty o nihilizme**. Človek už podľa neho vyčerpal všetky možnosti na svoj rozvoj a preto musí nájsť nové možnosti. Inak zostane stáť na jednom mieste, ktoré mu bude záhubou. „*Nihilizmus tu znamená uvedomenie si dlhodobého plytvania, utrpenie, neistotu, nedostatok príležitosti nejako sa zotaviť, niečím sa upokojiť – hanbu pred sebou samým, akoby sa človek príliš dlho podvádzal.*“¹⁸ Ľudia si zvykli žiť vo svojich krajinách, pod vládou politiky a zákonov, väčšinou sa nesťažujú na svoj status, aj napriek tomu, že sú často nespokojní a trpia. Postupne nespokojnosť narastá, nabera väčšie rozmery až príde k istému stavu, kedy sa už nedokáže udržať vo svojich hraniciach. Vtedy človek zistí, že čakal veľmi dlho v nečinnosti a začne rebelovať a snaží sa odstrániť to, čo ho obmedzuje. Ľudstvo sa musí rozvíjať, aby sa dostávalo na vyššiu úroveň a tento rozvoj nemožno zastaviť. Je možné ho potláčať obmedzeniami, zákazmi a príkazmi, ale nespokojnosť sa bude stupňovať do takej miery, až napokon bude potrebné dospieť k zmenám, aby sa prišlo k opätovnej spokojnosti ľudí.

Prejavom nihilizmu je aj jeho názor na smrť Boha. Hovorí o tom, aké je nevyhnutné sa od neho oslobodiť, doslova nabáda ľudí, aby ho zabili, pretože inak sa neposunú ďalej. Mnohí túto požiadavku akceptujú, pretože sa im zdá ako veľmi logická. V minulosti a aj dnes sa viacerí ľudia pýtajú, kde je Boh pri rôznych katastrofách, vojnách a zabíjaní. Je to iba jeden pohľad na svet. Veriaci človek by im oponoval, že tieto nešťastia nie sú výsledkom jeho prítomnosti, či neprítomnosti, sú výsledkom človeka a slobodnej vôle, ktorú od Boha dostali. Majú možnosť sami rozhodovať o svojom živote a prikloniť sa na stranu dobra či zla. Mnohokrát je jednoduchšie pripísať vinu niekomu inému a nehladať ju v sebe samom. Priznať si totiž vlastnú chybu pri nejakom konaní, je pre väčšinu ľudí veľmi ťažké.

Vzhľadom k tomu, že prichádza s koncepciou nadčloveka, nie je prekvapivé, že pôvodného človeka tiež odmieta. Je až príliš prispôsobený situácii, neprichádza s ničím novým, iba stagnuje na jednom mieste. Preto ho treba prekonať. To je názor Nietzscheho. „*Pohled na člověka už jen unavuje – co je dnes nihilismus, ne-li právě tohle?... Jsme znaveni člověkem...*“¹⁹ Domnievame sa, že tým chcel naznačiť práve tú potrebu zmeny. Ako už nie je možné, aby sa existovalo tak, ako doteraz. Istá premena je potrebná, to

¹⁸ BILASOVÁ, V. a kol. *Dejiny etického myslenia v Európe a USA*. Bratislava: Kalligram, 2008. s. 370

¹⁹ NIETZSCHE, F. *Genealogie morálky*. Praha: Aurora, 2002. s. 31

vidíme aj sami, ale zatiaľ nie sme presvedčení o tom, že to má byť práve tá, ktorú priniesol Nietzsche.

Morálku by bolo tiež potrebné prekonať a vytvoriť novú. „*Zatímco silní prosazují své hodnoty na základě moci, kterou v dané situaci mají, odvolávají se neúspěšně a poražení na morální princip, jemuž podléhají všichni bez rozdílu a ve kterém mají hodnoty opačná předznamenání: dobří jsou nyní právě bezmocní, ubozí, nešťastní a trpící, kdežto mocní a silní jsou nespravedliví, krutí a zlí.*“²⁰ Nietzsche odmieta tvrdenia morálky, že majú byť vytvorené rovnaké pravidlá pre všetkých a týmito sa musia riadiť. Pre jedného to totiž môže byť prínosom a pre iného popretím jeho osobnosti. Ak je niekto predurčený svojimi vlastnosťami na to, aby riadil iných, ale nie je mu to dovolené nejakým predpisom, toto je mrhanie jeho schopnosťami. Preto by sa ku každému malo pristupovať individuálne, na základe jeho predností a slabostí. Ťažké je aj vymedziť čo znamená dobro a čo zlo, ktoré sú súčasťou morálky. „*Filosofové tvrdí, že zlo tkví v tom, že nějaké věci chybí to, co má mít, co patří k její úplnosti. Čili existuje věc sama o sobě dobrá, která ztrácí svou dokonalost, a tak se stává zlou.*“²¹ Táto veta približuje aj filozofiu buddhizmu, ktorý pokladá zlo iba za nástroj človeka. Každá vec je vo svojej podstate dobrá, je stvorená ako dobrá a pričinením človeka sa môže stať zlou.

Príchod nových koncepcií a nových názorov, býva väčšinou pre spoločnosť pozitívnym krokom. Samozrejme, nové koncepcie môžu so sebou prinášať aj negatívne prvky, čo môžeme vidieť v rôznych prejavoch, napríklad rasizmu, nacizmu či fašizmu. So zmenou je zároveň spojené aj odstránenie či prispôsobenie názorov pôvodných. Každý deň prichádza k takýmto zmenám, aj keď možno v menšom meradle a niekedy dokonca nepozorovane. Človek si vtedy až neskôr uvedomí, že niečo odmietol a prijal nové. Nie vždy sú takéto zmeny prijaté pokojne, často sa stretávajú s protestmi a je potrebné ich formovať podľa požiadaviek väčšiny.

²⁰ KOUBA, P. *Nietzsche: filosofická interpretace*. Druhé vydanie. Praha: Oikoymenh, 2006. s. 88

²¹ PŘÍKASKÝ, J.V. *Učebnice základů etiky*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000. s. 15

2 MYŠLIENKY O ČLOVEKU, NADČLOVEKU A TÚŽBE PO MOCI

Väčšina diel veľkého filozofa sa zaoberá človekom, jeho vývinom, smerovaním a celkovým životom v spoločnosti. Práve vo svojom diele **Tak vrael Zarathustra** opisuje proces premeny človeka v nadčloveka. **Ecce homo** je pohľadom na jeho myšlienkový svet a zároveň priblížením ostatných diel. K pochopeniu jeho myšlienok preto chceme aj krátko priblížiť jeho diela, ktoré ukazujú Nietzscheho smerovanie.

2.1 Vôľa k moci

V každom človeku je zakorenená vôľa k moci. Či už sa to prejavuje v rámci jeho rodiny, politiky, celej krajiny. Aj vojny, ktoré sa vedú medzi krajinami, či v ich vnútri, sú vojnami o moc. Tieto však začína iba pár jednotlivcov, ktorí svojou túžbou dokážu zničiť životy tisícom. Najhorším dopadom v tejto situácii je skutočnosť, že väčšinou zomiera nevinné a civilné obyvateľstvo. Ľudia, ktorí niekedy ani netušia, prečo sa v ich krajine bojuje, a napriek tomu sú využití tými, ktorí im vládnu. Vôľa k moci je silný nástroj a bude nás ovládať, kým budeme na tomto svete. Otázkou je, či ju dokážeme aplikovať na pozitívne ciele. Myslíme si, že je to možné. Ak je totiž moc v rukách dobrého človeka, ten ju využije na rozvoj a pomoc a nie na ničenie. „*Nie rieka je pre vás nebezpečná a koniec vášho dobra i zla, vy najmúdrejší: je to vôľa samotná, vôľa mať moc, - nevyčerpatelne plodiaca vôľa žiť.*“²² Dokáže sa však človek, ktorý sa k moci dostane ovládať a nepodľahnúť jej? Realita ukazuje, že je to veľmi ťažké, avšak nie nemožné. Silný charakter nie je možné dosiahnuť zo dňa na deň, a ak je základ pevný, moc ho nezničí. Nie je ani jednoduché, zbaviť sa myšlienok na budúcnosť a žiť pre prítomnosť. V dnešnej situácii to však dokáže omnoho viac ľudí, ako v minulosti. Životná situácia niektorých ľudí je taká, že musia žiť zo dňa na deň a neplánovať. Majú síce túžbu niečo vlastniť a mať aspoň trochu pocit moci, ale nie sú schopní to dosiahnuť. Žijú v predstave, že moc si ich nájde sama a oni sa nebudú musieť vôbec snažiť. Pre viacerých by to bolo ideálne riešenie, avšak bez vlastného pričinenia sa naša vôľa nepresadí.

²² NIETZSCHE, F. *Tak vrael Zarathustra*. Bratislava: Iris, 2002. s. 80

Nietzsche sám nikdy presne nedefinoval, čo má na mysli pod termínom vôľa k moci. Predpokladáme, že ideálom by bolo, aby sa moc využívala na dosahovanie pozitívnych udalostí a výsledkov. Vôľu nevidí abstraktnú ako u Schopenhauera, ale konkrétnu vôľu, vôľu k moci. Je jej podriadený celý život človeka, jeho pocity, myšlienky aj skutky. Hovorí o tom, ako sa všetko vo svete v určitých intervaloch opakuje, to čo sa deje teraz sa už dialo v dávnej minulosti a opäť sa to v budúcnosti zopakuje. Aby sa človek mohol stať nadčlovekom musí prejsť od vôle k životu, k vôli k moci. Niečo ovládať, podriaďiť si, a ak je to potrebné, použiť k dosiahnutiu cieľa aj násilie. „*Aby mohl človek žiť jako člověk, musí mít paměť, aby však mohl žít, musí zapomínat.*“²³ Treba pripomenúť, že zabúdanie je prirodzenou súčasťou života. Je normálne, ak niektoré veci jednoducho zabudneme, odídu z našej pamäte, pretože nie je ani fyzicky možné, aby sme si všetko pamätali. Tak ako sa vyvíja náš život, postupne prichádzajú nové skúsenosti, nové zážitky, tak sa musí aj naša pamäť obnovovať. Možno tu zase diskutovať aj o večnom návrate, ktorý Nietzsche spomína. O cyklickom opakovaní istých dejov, po určitom čase sa veci vracajú späť. Situácia, v ktorej sa nachádzame momentálne, v tomto okamihu, sa už udiala aj predtým a opätovne sa zopakuje. Ako keby vedľa seba existovali paralelné svety, ibaže v inom časovom úseku.

Nevyhýba sa ani myšlienkam o priemernosti. Celkom neodsudzuje ani veci obyčajné, ktoré nevystupujú nad stanovený priemer. Medzi vysoké a nízke je zaradené to, čo sa tu ešte prirodzene musí nachádzať. A to je človek, ktorý sa nevie zaradiť ani k pánom, ale ani otrokom, pretože nevykazuje toľko vlastností, ktoré by ho mohli priradiť k jednej z týchto skupín. Jeho vôľa je priemerom, a preto môže byť aj na ceste k nadčloveku, ale aj na ceste k zániku. „*Priemernosť je predsa prvým predpokladom, aby mohli existovať výnimky: ona umožňuje vysokú kultúru. Ak výnimočný človek riadi práve priemerných ľudí s citlivejšou rukou ako seba a seberovných, nie je to len zdvorilosť srdca, - to je jednoducho jeho povinnosť...*“²⁴ Vo filozofii Nietzscheho sú síce vyzdvihovaní silní ľudia, ale paradoxne tiež hovorí o tom, že by mali pomáhať slabším, alebo priemerným. Ani on sa teda nedokáže striktne držať iba svojich predstáv. V každom systéme, v každej poučke je potrebné, aby existovali aj nejaké výnimky.

Rovnako je možné si vôľu aj vybudovať. Človek musí mať nejaké predpoklady vrodené, ale jeho vôľa je nástroj, ktorý môže formovať a prispôsobovať. Je to jednoduchšie

²³ KOUBA, P. *Nietzsche: filosofická interpretace*. Druhé vydanie. Praha: Oikoymenth, 2006. s. 26

²⁴ NIETZSCHE, F. *Antikrist*. Bratislava: Iris, 2003. s. 65

ak má pred sebou nejaký príklad, ktorý mu pomôže. „*Vůle k moci – at’ už vystupuje přímo a nezakrytě, nebo v různých morálních převlecích – se projevuje dvojím základním způsobem: jako touha po nezávislosti a volnosti, nebo jako potřeba ztotožnit se s větším celkem a vládnout jeho mocí.*“²⁵ Všeobecne známa skutočnosť, že človek má viac nezávislosti ak má moc, prípadne ak je príslušníkom skupiny, ktorá ju má. V jeho myšlienkach vidíme, ako sa snaží otvoriť človeku oči a približuje mu, opakuje skutočnosti, ktoré sú mu možno aj známe. Túžba po moci, preto nie je zlom, je našou prirodzenou súčasťou. Vo svete ľudí je len problematické ju prijať a akceptovať. Pri zvieratách sa nezamýšľame nad tým, že prežije to, ktoré je silnejšie. Rovnako si vie zaobstarať aj viac potravy a má väčšie výhody. V takomto prípade iba skonštatujeme, že to je príroda. Človek je súčasťou prírody a napriek tomu je tu problematické vnímať ho na základe evolučného princípu. Moc vo svete ľudí často prináša so sebou problémy, konflikty, je stotožňovaná s materiálnym zabezpečením a túžbou ovládať. A táto túžba sa často vykryštalizuje do vykorisťovania slabších.

Každý subjekt má svoju moc a záleží len od neho, či ju dokáže využívať vo svoj prospech alebo nie. „*Moc je funkcí autority, zneužití moci znamená, že jsou ostatní nuceni přijímat rozhodnutí, se kterým nesouhlasí.*“²⁶ Moc by nemala byť tou, ktorá ľuďom bráni v ich rozvoji, alebo ich núti sa správať proti svojmu presvedčeniu. Všetci by sa chceli stať pánmi, ale väčšinou nemajú dostatok odvahy vystúpiť z radu a ukázať sa. Nie je to samozrejme iba o odvahe, zábran môže byť viac, ako napríklad sociálne postavenie, výchova, vlastnosti, jednoducho sú okolnosti nepriaznivé. Svet zostáva stále rozdelený minimálne na dva tábory. Jedni budú mať moc väčšiu a ďalší zase menšiu. A preto môžeme iba skonštatovať, že vždy tu bude morálka pánov aj morálka otrokov. Vôľa k moci by bola prínosom v tom prípade, ak nebude zneužívaná na vojnové konflikty a vyvolávanie problémov. Inak je pre človeka skôr nebezpečnou túžbou, ktorá ho môže zničiť.

²⁵ KOUBA, P. *Nietzsche: filosofická interpretace*. Druhé vydanie. Praha: Oikoymenh, 2006. s. 251

²⁶ KERN, H. a kol. *Přehled psychologie*. Tretie vydanie. Praha: Portál, 2006. s. 266

2.2 Viera v nadčloveka

Mnohí ľudia v Nietzscheho dobe a dokonca aj dnes ho odsudzujú, pretože prichádza s novými názormi, na ktoré ľudia nie sú zvyknutí, a často sú vyslovené takým spôsobom, ktorý je možno trochu nepochopiteľný pri bežnom čítaní. Hlása nadčloveka, čo vyvoláva diskusie a zrejme aj odpor, najmä zo zlej interpretácie týchto názorov. V jeho ponímaní chce iba prežiť plnohodnotný život. *„Tak má projektovať své hodnoty, a tím své bytí ve vývoji, svůj život, svobodně, nejsa podroben žádnému mravnímu zákonu, přitakáváje jedině aktivní vůli k moci, tedy v tanci, smíchu a hře.“*²⁷ Pod pojmom nadčlovek si totiž väčšina ľudí predstaví niekoho, kto si myslí, že je niečo viac ako iní, obyčajný človek ho pravdepodobne prirovnáva až k niečomu mystickému. Každý jedinec má právo na svoj názor, hodnotiť však autora, filozofa bez toho, aby ho študoval, je povrchné. Z dlhodobého pohľadu je evidentná zmena rozmyšľania ľudí, napriek tomu sa nájdu osoby, ktoré svoje stanovisko nemenia a ich kritika pokračuje. Aj negatívny názor ukazuje záujem o otázky, ktorými sa Nietzsche zaoberal a môže vzbudiť reakciu na jeho štúdium. Človek všeobecne, je veľmi vďačným objektom na skúmanie a tak nás nemôže prekvapovať rôznorodosť názorov na objavovanie jeho vnútorného sveta. Prirodzene má každý človek pozitívne aj negatívne vlastnosti a myslíme si, že práve to sa snaží aj Nietzsche naznačovať. Hovorí o človeku slabom, ovplyvniteľnom a nemorálnom. To ho vedie k myšlienke na zmenu, aby národ mohol ďalej pokračovať vo svojej existencii. Je vhodné sledovať všetky stránky človeka na vytvorenie globálnej idey. Vždy je potrebné začať od seba, zo svojho vnútra. Nie je možné zmeniť celok, ak sa nezmenia aj jednotlivé zložky, ktoré tvoria jeho súčasť. Mnohí svoju predstavu zmeny spájajú s negatívnymi pocitmi a odmietaním. Spájame si ju totiž s predstavou vzdania sa určitej výhody, vo veľkej miere materiálnej. Nám však nejde o vzdanie sa majetku a začatie života v prísne asketickom význame, ide o zmenu postoja. *„Asketa chápe život jako bludnou cestu, po níž se nakonec musíme vrátit zpět, až tam, kde má svůj počátek, nebo jako omyl, který vyvrátíme činem – který máme vyvrátit činem: neboť asketa vyžaduje, abychom šli s ním, nutí nás, kde jen může, ke svému hodnocení bytí.“*²⁸ Aj Nietzscheho Zarathustra putoval, poznával a učil ľudí pokore. On už zistil, čo je v živote dôležité, sám sa zmenil a chcel

²⁷ ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. Praha: Zvon, 1994. s. 185

²⁸ NIETZSCHE, F. *Genealogie morálky*. Praha: Aurora, 2002. s. 95

pomôcť aj ostatným. Zameriaval sa na zisťovanie príčin ľudského konania, chcel ukázať ľuďom, že je možné správať sa aj inak a dosiahnuť tak lepší život.

Nadčlovek žije sám pre seba, nezaujíma sa o zákony, pokiaľ nie sú prospešné pre neho, najdôležitejšia je jeho vôľa. Slabosť chce odstrániť a nastoliť silu. „*Problém, ktorý týmto nastoľujem, nie je vedieť, čo má vystriedať ľudstvo v slede bytostí (- človek je koniec -): ale aký typ človeka treba pestovať, treba chcieť, ako typ vyššej hodnoty, ktorý si väčšmi zaslúži žiť, ktorý bude mať istejšiu budúcnosť.*“²⁹ Nietzsche nikdy nehovorí o zabíjaní, ale o tom, že nadčlovek má nahradiť človeka. To znamená, že tu ide o zmenu života, postojov, nastolenie nových pravidiel a hodnôt. Nemôžeme zabiť ľudstvo a potom žiadať vznik nového človeka. Nemal by z čoho povstať, pretože nadčlovek je tým posledným článkom vo vývine.

Nie je jednoduché veriť vo vznik nadčloveka, pretože sa až príliš odlišuje od človeka obyčajného, ktorého on odmieta. „*Nadčlovek je človek vedoucí o smrti boha. Človek, ktorý ví, že všetno idealistické zásvetí je pouhý prelud, človek, ktorý se vydává s radostným přitakáním zemi a životu.*“³⁰ Znamená to, že vyšší človek verí len sebe a pri rozhodovaní sa obracia na svoju vôľu, ktorá mu pomáha. Nechce mať nad sebou žiadne nadpozemské veci, všetko si vysvetľuje po svojom a sám si vytvára aj svoje hodnoty. Najdôležitejšou bytosťou je pre neho on sám.

2.2.1 Zarathustra ako počiatok nadčloveka

V knihe **Tak vrazil Zarathustra**, používal poetický štýl, je tu mnoho metafor skoro v duchu predsokratovskej filozofie. Po rokoch samoty sa vydáva opäť na návštevu ľudských obydľí, aby ľuďom sprostredkoval čomu vo svojej samote nahliadal. Duchovnému rastu Zarathustru slúžia zvieratá, zem, vzduch, oheň či rastliny. Je sprevádzaný orlom a múdрым hadom, ktorí prezentujú psychologicky zdravšie bytie. Prezentuje tu svoju predstavu, že iba tí najzdravší môžu milovať život v jeho podstate. „*Človek je povraz natiahnutý medzi zvieratom a nadčlovekom – povraz nad priepasťou.*“³¹ Človek má svoje pudy, ktoré ho akosi vedú životom, je súčasťou masy. Zarathustra však chce spoločníkov, tvorivé osobnosti, ktoré budú vytvárať vlastné myšlienky a hodnoty.

²⁹ NIETZSCHE, F. *Antikrist*. Bratislava: Iris, 2003. s. 15

³⁰ STÖRIG, H.J. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1996. s. 387

³¹ NIETZSCHE, F. *Tak vrazil Zarathustra*. Bratislava: Iris, 2002. s. 10

Netúži po niekom, komu bude kázať a kto ho bude slepo poslúchať. Chce mať za sebou samostatné osobnosti. Hovorí o štáte, ktorý chce mať ľudí slepo poslúchajúcich jeho požiadavky a príkazy. Štát bráni premene človeka v nadčloveka, pretože človeka drží vo svojich rukách. „*Ďaleko od trhu a slávy sa rodí všetko veľké: ďaleko od trhu a slávy žili vždy vynálezcovia nových hodnôt.*“³² Minulosť ukazuje, že rôzni vynálezcovia a učenci väčšinou žili samotársky život, mnohokrát sa o ich objavoch ľudia dozvedeli až po ich smrti. Vtedy spoznali ich veľkosť a prínos pre spoločnosť. Mali potrebu sa zbaviť zbytočných otázok a rozptýlení na svojej ceste za objavmi. Ich vnútro ich spravilo ľuďmi akými boli. V čase dávnom, keď žili, boli považovaní možno za čarodejníkov či kacírov a zostávali nepochopení. Je však evidentné, že vždy sa našla skupina ľudí, ktorá zdieľala ich názory a spolu vytvorili veľké veci.

V najlepšom priateľovi má mať človek aj najlepšieho nepriateľa. Pretože kto dokáže mať priateľov, rovnako musí mať aj nepriateľov. Je to hľadanie rovnováhy v živote, kde musí byť dobré aj zlé, musia tu vládnuť protiklady, aby sa mohla zachovať kontinuita života. Kto miluje, aj nenávidí, kto má veľa, má aj málo. „*Naša viera v iných prezrádza, v čo by sme radi verili sami sebe. Naša túžba po priateľovi je zradkyňa.*“³³ Priateľom je ten, na koho sa môžeme spoľahnúť. Problém môže nastať ak si vyberáme priateľa podľa svojich nerestí. V prípade, že sme sami nezodpovední, takých priateľov si aj nájdeme. Často sa to deje nevedome a vtedy prichádza naša otázka, ako sme si mohli k sebe pustiť tak blízko takéhoto človeka. Nevidíme v ňom svoj obraz, odsudzujeme ho za jeho zlé vlastnosti, ktoré sú v konečnom dôsledku našimi. Existuje tu pravdaže aj opozitná situácia, kedy majú ľudia okolo nás dobré vlastnosti, tak ako ich máme aj my. Zo skúsenosti však vieme, že skôr si na druhom všimneme to negatívne a nie pozitívne. Pozitívum berieme ako samozrejmosť, táto môže byť zradná. Pravdou je, že každý má v sebe oboje a preto je náš priateľ zároveň aj naším nepriateľom.

Ten, kto o sebe hovorí, ako o dobrom človeku, ten je najmenej spravodlivý. Taký najviac škodí a je chudobný duchom. Na konci knihy Zarathustra stretá rôznych ľudí, ktorých posielal prenocovať v jeho jaskyni. Nazýva ich vyššími ľuďmi, ktorí sú na ceste k nadčloveku. Snaží sa im tu ukázať celú pravdu, cestu k nadčloveku. Sú to ľudia, ktorí sú na začiatku svojej premeny, avšak stále sú to iba Zarathustrovi nasledovníci, nevedia ešte žiť iba sami pre seba, vidieť svoje vnútro, títo ešte nazierajú na svoje životy cez iných.

³² NIETZSCHE, F. *Tak vravel Zarathustra*. Bratislava: Iris, 2002. s. 37

³³ NIETZSCHE, F. *Tak vravel Zarathustra*. Bratislava: Iris, 2002. s. 39

„Pred Zarathustrom niet múdrosti, niet skúmania duše, niet umenia reči, to čo je najbližšie, najbežnejšie, vyvoláva tu najnevídanejšie predstavy.“³⁴ Tu nám približuje svojho nového človeka a zatracuje toho starého. Pred Zarathustrom akoby nič nejestvovalo, ľudia iba bez rozmýšľania prežívali.

Z istého pohľadu nám Zarathustra pripomína učiteľa, ktorý chce svoje vedomosti odovzdať ďalej. On to robí tak, že ide medzi ľudí a snaží sa im vysvetliť, ukázať, ako by mali žiť svoj život. Dnes to samozrejme takýmto spôsobom nefunguje, aj keď stále existujú rôzne diskusné krúžky, fóra, kde môžu ľudia navzájom komunikovať. Nietzsche sa k tomu vyjadruje takto: „Raz budú potrebné inštitúcie, v ktorých sa žije a vyučuje tak, ako ja chápem žitie a vyučovanie, možno dokonca potom založia aj vlastné katedry na interpretáciu Zarathustru.“³⁵ Zatiaľ ešte nemáme katedry, ktoré by sa zaoberali iba jeho učením. Sú to katedry filozofické, ktoré skúmajú filozofiu v celku, so všetkými jej predstaviteľmi.

2.2.2 Zarathustra ako reformátor tradičného náboženstva

Radi by sme priblížili historickú postavu Zarathustru a pokúsili sa zistiť, či sa práve v nej Friedrich Nietzsche inšpiroval, alebo sa zhodujú iba vo svojom mene. V každom prípade, autor využil meno človeka, ktorý skutočne existoval a preto predpokladáme, že sa v nej aj aspoň čiastočne inšpiroval. Podobne, ako pri niektorých postavách, kde nemáme dostatočné dôkazy o ich skutočnej existencii, aj v tomto prípade sa vyskytli pochybnosti o tom, či naozaj žil. My budeme vychádzať z predpokladu, že Zarathustra bol skutočnou historickou postavou. Spochybňujú ho najmä tí, ktorí ho odmietajú uznať ako reformátora tradičného náboženstva, za ktorého je považovaný. O svojej postave Nietzsche napísal: „Nepýtali sa ma, a mali sa ma spýtať, čo znamená v mojich ústach, v ústach prvého imoralistu, meno Zarathustra, pretože to, čo robí úžasnú jedinečnosť oného Peržana v dejinách, je k tomu práve protiklad.“³⁶ Sám Nietzsche nám dáva odpoveď na otázku, akým spôsobom sa inšpiroval touto historickou postavou. Jeho Zarathustra by mal byť opakom toho skutočného. Skúsime zistiť, či je tento jeho výrok pravdivý, alebo predsa nájdeme aj spoločné črty oboch osobností. Keďže použil jeho meno, určite sám našiel na

³⁴ NIETZSCHE, F. *Ecce homo*. Bratislava: Iris, 2004. s. 73

³⁵ NIETZSCHE, F. *Ecce homo*. Bratislava: Iris, 2004. s. 47

³⁶ NIETZSCHE, F. *Ecce homo*. Bratislava: Iris, 2004. s. 116

tejto osobe niečo, čo ho zaujalo, aj napriek tomu, že je spájaný s náboženstvom a kňazským stavom.

Zarathustra je pravdepodobne autorom textov – gáth, ktoré dodnes zostali čiastočne zachované. Nachádza sa v nich aj niekoľko autobiografických údajov z jeho života. Zarathustra bol obetným kňazom a spevákom, bol aj ženatý a zrejme chudobný. Býval obklopený skupinou svojich priateľov, od ktorých požadoval, aby sa postavili proti svojmu nepriateľovi.³⁷ Nachádzame podobnosť s Nietzscheho pustovníkom Zarathustrom, ktorý bol tiež obklopený svojimi priateľmi, ale z ríše zvierat, nie ľudí. Odlišuje sa tým, že verí vo svojho Boha, ktorého sa pýta rôzne otázky. Chce vedieť, kedy bude bohatý, kladie otázky ohľadom Zeme. Má nad sebou niekoho, ku komu vzhliada a verí, že zmení jeho chudobný život. Je to typický príklad veriaceho človeka, ktorý pri životných ťažkostiach hľadá útechu vo svojom Bohu a prosí ho o pomoc. Svojho statusu chudobného človeka by sa rád zbavil a keďže sám nevie nájsť z neho východisko, jeho myšlienky smerujú k Bohu, o ktorom predpokladá, že mu určite pomôže.

Skutočný, či historický Zarathustra je založený nábožensky, čo dokazuje aj svojim kňazským stavom. Je teda predpoklad, že sa bude riadiť svojou vierou a v nej hľadať otázky na svoje odpovede. Bol to človek spravodlivý a snažil sa konať dobro, i keď sám nemal toho veľa. Veril, že ak sa bude správať dobre, tak bude aj odmenený a svoju chudobu považoval za dočasný stav. Nietzscheovský Zarathustra sa nechce viazať vierou, hľadá odpovede na svoje otázky, ale hľadá ich v sebe, v ľuďoch, v prírode. Náboženstvo ho obmedzuje a tak sa ho snaží vo svojom živote zapudieť. Myslí si, že je príliš úzko zamerané a hlása iba svoje pravdy.

Nepriateľa sa treba strániť a trestať ho za jeho zlobu. Zarathustra nechce mať okolo seba zlých ľudí, v tomto zmysle je veľmi radikálny. „*Zarathuštra je posadnutý trestaním zlých a odmieňaním cnostných.*“³⁸ Hovoril o obnove, ale nie opakujúcej sa, ale takej, ktorá pretrvá navždy. Raz sa spoločnosť zmení na lepšiu a takto to zostane zachované. Toto vyplýva samozrejme z jeho náboženského základu, je kňazom a preto sa ani nemôže správať inak. Sám by bol spokojnejší keby sa mal lepšie a keby takýto stav vydržal v celej spoločnosti už naveky.

V jeho poňatí sa človek sám rozhoduje, či bude nasledovať svojho Boha. On totiž stvoril dobro aj zlo, ktoré musia vedľa seba existovať. To, čo by bolo najlepšie, je

³⁷ Porov. ELIADE, M. *Dejiny náboženských predstáv a ideí/I.* Bratislava: Agora, 1995. s. 257-259

³⁸ ELIADE, M. *Dejiny náboženských predstáv a ideí/I.* Bratislava: Agora, 1995. s. 260

odstránenie zla, pretože kazí ľudí. Alebo aspoň jeho eliminácia na najnižšiu možnú hranicu. Medzi Nietzscheho a historickou postavou Zarathustru nenachádzame skoro žiadnu podobnosť, ale tak ako Nietzsche povedal, je skôr jeho opakom. Bol pre neho istou inšpiráciou, pretože svojmu Zarathustrovi dal Nietzsche opozitné vlastnosti.

2.3. Hodnota morálky pre ľudský život

Na to, aký by mal byť vzťah medzi ľuďmi navzájom, vzťah medzi nimi a spoločnosťou, či prírodou poukazuje morálka. Stanovuje isté hranice a pravidlá, ktoré je potrebné dodržiavať, aby sa zabezpečil poriadok. „*Bez minima sociálne prijímaných mravných norem, tj. bez jakéhokoli étosu, není možné, aby sociální útvar plnil svou úlohu sám v sobě i v sociálním celku.*“³⁹ V čase rozvinutej spoločnosti sú život a hodnoty človeka úplne iné, ako v čase života Friedricha Nietzscheho. Je pravdou, že on volal po zmene morálky, zažitá morálka bola už nevyhovujúca. A aj dnes by sme mohli k takejto zmene pristúpiť. Predpokladom je zmeniť vnímanie, ktoré je najviac ovplyvnené práve túžbou po zisku. „*Všeobecně zřejmě panuje přesvědčení, že vlastněné zboží může v člověku vyvolat pocity štěstí a vylepšit jeho postavení.*“⁴⁰ Zaslepenosť vlastníctvom v človeku prebúdza väčšinou horšie vlastnosti, zabúda sa na to, čo je v živote naozaj dôležité. Práve preto je tu morálka, aby to bolo stále pripomínané. Skutočnosť, ktorá môže prispieť k jej kritike je otázka, kto vlastne morálku tvorí. Či sú to ľudia zrelí, silní a vedomí si toho, že ich rozhodnutie ovplyvní celú spoločnosť, alebo je to niekto, kto sám nevie rozlišovať hodnoty vo svojom živote.

Morálka pomáha človeku rozlišovať, čo je dobré a čo zlé. Rovnako ho aj chráni pred zlým konaním. Vykonanie istého činu závisí od toho aká je silná a vžitá v ľuďoch. Samozrejme, vždy sa nájdu jedinci, ktorí si aj morálku budú vykladať podľa svojich pravidiel a prispôbovať svojmu správaniu. A následne sa budú snažiť obhajovať, že oni to pochopili inak ako bolo pôvodne myslené, a v ich výklade bol ich čin správny. „*Morální dobro je tedy definováno jako to, co je v shodě se svědomím, morální zlo jako to, co svědomí odporuje.*“⁴¹ Spravodlivý človek musí za každých okolností zostať nestranný, nesmie ho nič ovplyvniť. Inak už sa nemôže nazývať spravodlivým, a je potrebné dosadiť

³⁹ ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. Praha: Zvon, 1994. s. 107

⁴⁰ BURTON, G. – JIRÁK, J. *Úvod do studia médií*. Brno: Barrister&Principal, 2003. s. 275

⁴¹ ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. Praha: Zvon, 1994. s. 110

na jeho miesto niekoho iného. O niektorých ľuďoch sa povie, že nemajú svedomie, tak ako by mohli rozlišovať dobro a zlo. Tu nastupujú morálne pravidlá, ktoré boli definované na základe skúsenosti ostatných a tie majú byť akceptované.

Morálka pánov a morálka otrokov, to je to s čím prichádza Nietzsche. Mohli by sme povedať, že morálka otrokov je vlastne ich viera v niečo nadpozemské a podľa toho aj riadia svoj život. Dobrý je pre nich súcitiť, ochota a pomoc, pretože iba takýmto správaním môžu dospieť k vykúpeniu. Páni, tí silní, majú svoju vlastnú predstavu o dobre. Je to sila, samostatnosť, vôľa. Oni určujú, čo je dobré.

Počas ľudského vývoja mala morálka rôzne podoby a dochádzalo k jej neustálym zmenám. Tieto zmeny boli vždy podmienené dobou, ktorá práve prebiehala. Vo svojich počiatkoch mala veľmi zvláštne poňatie. „*Aby bylo možné skryté, neodhalené utrpení beze svědků odstranit ze světa a upřímně je popřít, byl tehdy člověk přímo nucen vynalézat bohy a prostředkující bytosti všech výšek a hloubek, zkrátka něco, co vidí i ve tmě a co si nerado nechá ujít zajímavou podívanou na bolest.*“⁴² Prostredníctvom týchto bytostí mali ľudia istotu, že aj pri konaní zlého skutku ich niekto vidí a môže potrestať. To znamená, že chceli obmedziť konanie zla aj takýmto spôsobom. Pretože bohom sa nemožno priečiť. Veď aj v minulosti ľudia robili rôzne obety, zvieracie aj ľudské, len aby potešili bohov, alebo si ich udobrili. Postupne sa morálka prestala odkazovať na nadpozemské zákony, ľudia si ju začali vytvárať podľa vlastného uváženia a zrejme aj preto je miestom Nietzscheho kritiky. Myslí si, že človek, ktorého chce on nahradiť nie je schopný vytvoriť aj potrebnú morálku, pretože je príliš skostnatený a ovplyvnený svojím okolím. Preto je potrebné ju úplne prehodnotiť a nechať na nového človeka, nech sa o to postará.

Aj pri trestaní človeka za jeho prečiny je potrebné postupovať, podľa Nietzscheho, dvoma spôsobmi: „*jednak to, co je na něm relativně trvalé, obyčej, akt, „drama“, jistý přísný sled procedur, jednak to, co je na něm proměnlivé, smysl, účel, očekávání, jež jsou s výkonem takových procedur spjaty.*“⁴³ Zmyslom trestania je zabrániť obvinenej osobe, aby znovu pristúpila k svojmu konaniu. Môže to byť aj vyvolanie strachu u iných, ktorí by pomýšľali na podobný skutok. Nietzsche však upozorňuje na to, že trestanie vyvoláva práve opačné pocity. Obvineného skôr zocelí a privedie ho k myšlienke, aby pri ďalšom prípade postupoval opatrnejšie a nenechal sa chytiť. Trest teda nevyvoláva v človeku pocit

⁴² NIETZSCHE, F. *Genealogie morálky*. Praha: Aurora, 2002. s. 51

⁴³ NIETZSCHE, F. *Genealogie morálky*. Praha: Aurora, 2002. s. 60

viny. Morálka v človeku vyvoláva tlak, je potrebné ju počúvať a tým človek stráca úctu sám k sebe.

Nietzsche prichádza s predpoveďou, že v budúcnosti bude človek natoľko silný, že nebude potrebovať morálne zásady, sám si vytvorí svoje nové hodnoty. Tieto si dokáže vytvoriť iba silný človek. Po vytvorení nových hodnôt vyšším človekom, tento dokáže ísť svetom aj sám, bude potrebovať iba tvoriť a pretvárať. A takým sa stal aj Zarathustra, hoci je možné, že na prvé čítanie nepochopíme jeho víziu, tak ako ho nechápali ľudia, ktorým ju zvestoval. „*Čtenář, jenž pozorně sleduje všechny myšlenkové obraty Nietzschova Zarathustry, bude touto knihou zřejmě stržen, ale zároveň nejspíš i trochu zmaten. Stěží ji bude zavírat s pocitem, že jeho život našel konečně pravou orientaci.*“⁴⁴ Je to tým, že je tu priveľa rôznych interpretácií, a tak človek vlastne nevie čo si má z toho vybrať. Nevieme teda, ako by sme mohli prehodnotiť aj morálku, ak máme priveľa názorov, ktoré nie je možné zosúladiť. Isté je to, že potrebujeme mať isté pravidlá, ktoré určujú naše správanie.

⁴⁴ KOUBA, P. *Nietzsche: filosofická interpretace*. Druhé vydanie. Praha: Oikoymenh, 2006. s. 61

3 INŠPIRÁCIA V MYŠLIENKACH NIETZSCHEHO

V predchádzajúcich kapitolách prebiehala analýza Nietzscheho a jeho názorov. V ďalšom texte budeme poznatky analyzovať a pokúsime sa zistiť, či môžu byť prospešné alebo s akými zmenami by bolo možné ich aplikovať na spoločnosť. Prichádza tu aj ku skúmaniu kultúry, rozdeleniu morálky na morálku silných a slabých.

3.1 Perspektíva lepšieho bytia

Vychádzajúc z prirodzenosti človeka môžeme skonštatovať, že každý túži po lepšom živote ako momentálne má. Otázkou je, či vôbec môže takéto lepšie bytie dosiahnuť. Ani snaha o vytvorenie nadčloveka neznamená, že dosiahneme lepší život. „*Tento pojem obsahově nepředpisuje, oč má člověk usilovat, nýbrž říká jen tolik, že bytostným určením člověka je tvorba, a že proto nese odpovědnost za budoucnost země.*“⁴⁵ Je iba akýmsi návodom k tomu, ako by sme mohli postupovať a ako by vyzeral svet. Každý stále niečo tvorí, či už materiálne alebo abstraktné hodnoty. Tvoríme preto, aby sme uspokojili svoje potreby, aby sme sa realizovali. Snažíme sa ísť po svojej ceste, otázkou ale stále zostáva, či toto naše bytostné určenie dokáže zabezpečiť aj uskutočnenie našich predstáv. Nietzsche vie, že zodpovednosť za našu budúcnosť nesieme my, a to ako bude vyzerať, záleží naozaj iba na nás. Je to veľké bremeno na ľudských pleciach, závisí od neho naše šťastie, preto stále niečo tvoríme, pretvárame, aby sme zistili, čo je pre nás najlepšie.

K tomu, aby si človek vytvoril lepšie podmienky pre svoj život, potrebuje slobodu. Je to najmä možnosť rozhodnúť sa akým smerom sa bude vyvíjať, teda v prvom rade je to vnútorná sloboda. Navonok je síce tiež slobodný, ale vonkajšia sloboda je predsa obmedzená zákonmi, ktoré ho majú udržať v istých medziach. „*Skutočná sloboda sa nestotožňuje so svojvôľou. Pravú slobodu treba hľadať v autenticite osobného rozhodovania a v otvorenom konaní, pri ktorom si človek uvedomuje zodpovednosť nielen za seba, ale aj za iných.*“⁴⁶ Naše konanie vždy niekoho ovplyvní a preto je potrebné pri svojich rozhodnutiach na to myslieť. Na druhej strane máme možnosť predpokladať, že ak

⁴⁵ KOUBA, P. *Nietzsche: filosofická interpretace*. Druhé vydanie. Praha: Oikoymenh, 2006. s. 56

⁴⁶ HREHOVÁ, H. *Etika – sociálne vzťahy – spoločnosť*. Bratislava: Veda, 2005. s. 221

sa budeme mať lepšie alebo aj horšie my, tak to bude rovnako vplývať aj na ľudí, minimálne v našom najbližšom okolí. Pre náš rozvoj je dôležité, aby sme mali možnosť využívať slobodu a pri tom nezabúdať, že na ňu majú rovnaké právo aj ostatní. Či si to uvedomujeme, alebo nie, naša vonkajšia sloboda je vždy determinovaná prostredím, zákonmi, spoločnosťou. Iné je, cítiť slobodu vo svojom vnútri, kde sa môžeme obmedzovať iba sami. Navonok nás tak môžu limitovať, ale to, čo sa nachádza vo vnútri je iba naším vlastníctvom. Iné je, ako to dokážeme presadiť v skutočnom živote. A opäť sa dostávame k tomu, že musíme pri tom myslieť na iných, teda je to istý kruh, v ktorom sa stále pohybujeme a nie je možné z neho vystúpiť.

Je evidentné, že človek dnešného sveta volá po zmene. Po zmene svojho života, spoločnosti, prístupu k životu. Často netuší aké prostriedky má použiť k svojim cieľom, a preto sa aj niekedy svojich myšlienok vzdáva bez boja. Nadčlovek predstavuje celkovú zmenu vnútra človeka a nájdenie nových hodnôt. Nie je možné zmeniť iba jednu časť, je potrebné nájsť globálne riešenie. Svoju formu riešenia nám ponúka aj Nietzsche, je to radikálna zmena celej spoločnosti a jej prístupu a vytvorenie novej, s novými pravidlami. Lepším bytím je pre neho nadčlovek, pretože stojí mimo dobro a zlo.

Podľa Nietzscheho, človek túži po slobode a oslobodení sa od zväzujúcich zákonov a noriem. Toto mu má priniesť nové svetlo do života, objasnenie nezodpovedaných otázok a pochopenie svojej existencie. Má byť podporou nového života, priniesť mu zmysel, pretože doteraz ho človek nemal. V prvom rade však musí človek dôverovať najprv sám sebe, aby mohol ovplyvňovať svoje okolie. „*Majte predsa odvahu uveriť najprv sebe samým – sebe a svojim útrobám! Kto sebe samému neverí, ten vždy klame.*“⁴⁷ Vyzerá to tak, že nie je ťažké stať sa silným. Stačí si veriť, držať sa svojich predsavzatí, neustúpiť a všetko ostatné príde samo. Nikdy to, ale nie je také jednoduché, ako sa môže zdať na prvý pohľad. Aké by bolo ľahké naozaj si veriť a výsledkom by bola sila a získanie toho, čo si v živote želáme.

Pri každej väčšej zmene v spoločnosti, či už sa to týka politiky, kultúry, vedy, očakávame, že to bude mať istý vplyv a posunie nás to ďalej. Nepodarí sa to vždy, ale napriek sme ochotní to skúšať ďalej. Aj negatívna udalosť sa totiž po určitom čase môže ukázať, ako pozitívna skutočnosť a naopak. Dôležité je, že chceme niečo meniť a nemáme strach to skúšať. Pomáha to rozvíjať ľudstvo a posúvať ho stále ďalej a ďalej. Chceme sa mať lepšie a tento náš cieľ sa snažíme v každej dobe dosahovať. Niekedy sa pokrok

⁴⁷ NIETZSCHE, F. *Tak vrazil Zarathustra*. Bratislava: Iris, 2002. s. 87

dosiahne práve vplyvom nejakého konfliktu a utrpenia. Pokiaľ by boli ľudia pasívni a nebojovali by za svoje ciele, nemohli by sa rozvíjať a vytvárať si lepšiu budúcnosť, podľa svojich predstáv.

3.2 Vytvorenie nového človeka

Zo skúsenosti vieme, že dokážeme prežiť rôzne situácie a ťažkosti. Vieme sa o seba postarať, a zároveň sa o nás stará aj spoločnosť. Pre spoločnosť je výhodné, aby sme sa cítili jej súčasťou a verili jej. Snaží sa nám diktovať, ako máme žiť, čo máme robiť a čo nesmieme. Niekedy sa človek dostane do skupiny, ktorá ním manipuluje a v nej je individualita človeka potláčaná, lenže práve tú my chceme vyzdvihnúť. Nechceme byť súčasťou masy, stáda, ktoré slepo robí to, čo mu je prikázané. Chceme mať vlastnú vôľu, vlastné názory a prispôbiť si život svojim predstavám. *„Každý může dělat, k čemu se rozhodne, ale má si přitom uvědomovat, že to, co dělá, má platnost věčnosti.“*⁴⁸ Môžeme žiť podľa seba, ale zároveň nemôžeme. Naše činy majú dopad na ľudí žijúcich okolo nás a preto často musíme konať veci, ktoré nie sú úplne našou vôľou. Uvedomuje si to aj Nietzsche, ktorý tiež pozerá do budúcnosti, inšpiruje sa minulosťou a nezaoberá iba prítomnosťou. Pochopil, že všetko je na seba naviazané, minulosť vplýva na javy prítomné a tie zase ovplyvňujú javy nastávajúce. Vytvorenie nového človeka nie je procesom, ktorý sa udeje zo dňa na deň, potrebná je postupná zmena, ktorá sa prejaví neskôr. Dôležité je preto, aby sme si uvedomovali tú skutočnosť, že naše konanie ovplyvňuje nielen nás.

Pri akejkol'vek zmene by sme mali vedieť rozlišovať aj pravdu od nepravdy. Toto je u Nietzscheho tiež trochu problematické. Podľa neho pravda môže byť dvojaká. Taká, ktorú získavame osobnou skúsenosťou, či skúsenosťou spoločnosti a druhou pravdou je tá, ktorá nám ukazuje naše skúsenosti ako predstavu. A preto, aby sme sa dopracovali k pravde, musíme popierať nepravdu. Človek, ktorý sa chce zmeniť, by mal vedieť rozoznať, čo je jeho vlastnou skúsenosťou a čo predstavou a zároveň vedieť rozlíšiť aj nepravdu. Pomoc by mu mohlo poskytnúť aj kresťanstvo, ktoré je príslubom morálneho poriadku. Nietzsche s ním však nesúhlasí a pýta sa, čo vlastne tento poriadok znamená. *„Že raz a navždy existuje božia vôľa, ktorá určuje, čo človek má a čo nemá robiť, že hodnota jedného národa, jedného jednotlivca sa meria podľa stupňa poslušnosti či*

⁴⁸ KOUBA, P. *Nietzsche: filosofická interpretace*. Druhé vydanie. Praha: Oikoymenth, 2006. s. 47

*neposlušnosti voči božej vôli, že v osudoch národa i jednotlivca sa božia vôľa manifestuje ako dominantná, to je ako podklad pre trest alebo odmenu podľa stupňa poslušnosti.*⁴⁹ Poriadok v spoločnosti vždy zabezpečovali zákony a predpisy, ktoré museli ľudia vždy dodržiavať. Na rovnakom princípe fungujeme aj dnes. Jeden žije podľa kresťanskej morálky a kresťanských pravidiel, a iný môže byť neveriaci, ktorý však tiež dodržiava stanovené pravidlá. Veď aj náboženstvá sa stále snažia vytvoriť nových ľudí, vo väčšine prípadov pokojnou a pokornou cestou. Síce nezapadajú do Nietzscheho predstáv o zmene, pokladá ich za slabochov, ktorí nemajú vlastnú vôľu. Nevieme však, ako by vnímal ľudí, ktorí sa snažia o zmenu pod náboženským vplyvom násilnou cestou. Všetci, ktorí nie sú súčasťou ich skupiny sú považovaní za zlých a je treba ich odstrániť, alebo sa snažiť ich presvedčiť o tom, aby sa stali ich členmi. Ale aj to je jeden z názorov na zmenu spoločnosti. Ťažko ho možno považovať za správny, ak príde k zmene na základe strachu a nie vlastnej vôle. Títo ľudia sú zaslepení svojou predstavou, neberú do úvahy žiadne argumenty, najsprávnejší je ich názor. Podľa nášho názoru však takýmto spôsobom určite nie je možné vytvoriť niečo nové. Prikláňame sa k pokojnej ceste, v ktorej sa človek spolieha sám na seba a využíva pri tom aj myšlienky iných.

Pripútanie sa k rôznym veciam, ľuďom, názorom, tiež nie je podľa Nietzscheho veľmi správne. Núti nás to totiž príliš sa niečomu prispôbovať a tak ohrozovať svoju vôľu k moci a možnosť sa slobodne rozhodovať. Naše vnútro sa nemôže rozvinúť a zmeniť, ak zostane zahalené rôznymi predsudkami a domnienkami. Tí, ktorí už začínajú prehodnocovať svoje myslenie, prišli na to, že k zmene dochádza väčšinou po dlhodobom útlaku, ktorý v nás napokon niečo zlomí a privedie k vytvoreniu nových ideí, ktoré nás posunú na vyššiu úroveň.

3.2.1 Kultúra ako nástroj pri obnove človeka

Naša spoločnosť a aj kultúra sa vyvíjala po stáročia. To, kde sa momentálne nachádzame, sa neudialo zo dňa na deň, ale postupne sme sa vlastným pričinením k tomu dopracovali. Pojem kultúry je veľmi široký a existuje naň mnoho definícií. Jedna z nich hovorí, že kultúra je súbor zvykov, vzťahov, umenia a inštitúcií, ktoré charakterizujú nejakú spoločnosť. Vieme sa vyrovnáť s pozitívnym aj negatívnym v živote, a k tomu

⁴⁹ NIETZSCHE, F. *Antikrist*. Bratislava: Iris, 2003. s. 32

napomáha aj kultúrny status. Bežný človek sa počas svojho života stretne s veľkým množstvom kultúr, či už osobne alebo prostredníctvom médií. Každá z nich ho môže niečím obohatiť a pozdvihnúť na vyššiu úroveň. Rovnako môže podať aj návod ako zmeniť svoj život, aby sme sa pomaly začali približovať k nadčloveku.

Aby sme mohli pochopiť kultúru ako všeobecnú kategóriu, musíme si uvedomiť, že sa tu stretávame s národmi, ktoré momentálne existujú, aj s národmi, ktoré už zanikli, ale ktoré ovplyvnili ďalšiu prichádzajúcu civilizáciu. Pretože s tým, čo už neexistuje, sa môžeme stretnúť iba vďaka písomnostiam, umeniu alebo rozprávaniu. Ľudské kultúry sú v dnešnej dobe tak bohaté, že ich ani nemôžeme všetky poznať. Spoločnosť vždy existovala ako forma skupiny, a vždy sa rozvíjala v susedstve s inou skupinou.⁵⁰ Každá spoločnosť má svoje zákony, ktoré hovoria, čo sa má a čo nie. Myslíme si, že by sme nedokázali bez zákonov udržať poriadok. Aj v tých najprimitívnejších kmeňoch vládnu isté pravidlá, ktoré musia byť dodržiavané. Ani Nietzsche netvrdí, že by mala existovať bezprávná spoločnosť, kde si každý bude robiť podľa vlastného uváženia čo chce. Mali by to byť normy prirodzené, vlastné väčšine. Spoločnosť, kde by žili iba ľudia, pokúšajúci sa o zmenu neexistuje. Vždy sú aj takí, ktorí odmietajú prijať nové myšlienky a vzdať sa tých starých. To, čo je človeku prikazované po stáročia, je veľmi ťažké prekonať. Kultúra je neustále sa meniaci a prijímajúca nové podnety a tak môže byť nápomocnou pri obnove človeka, pri jeho zmene v nadčloveka. Tým, že každý národ má inú kultúru, tieto sa navzájom dostávajú do stretu a prelínajú sa.

Kultúra sama o sebe by nemohla existovať, keby neboli na Zemi ľudia. Nemal by ju kto vytvoriť, nemala by sa z čoho ďalej rozvíjať. „Kultúra, ktorá je v plnom rozsahu ľudským dielom, a za ktorú preto nesieme zodpovednosť, vzniká na životom kypiacej Zemi ako produkt ľudskej aktivity.“⁵¹ Dôležité je, že my nesieme za ňu zodpovednosť. To nám dáva možnosť kultúru nasmerovať a rozvíjať tak, aby bola pre človeka prínosom. Kultúra môže človeku pomáhať po materiálnej, ale aj duchovnej stránke. Áno, stále hovoríme o dvoch stránkach človeka – materiálnej a duchovnej. Aby neprišlo k mylným interpretáciám, nemáme na mysli duchovno v zmysle viery. Je to naše vnútro, vnútorný hlas, svedomie či duša. Sú rôzne pomenovania, chceme tým len povedať, že každý má v sebe niečo, čo mu ukazuje jeho cestu, či napomáha pri rozhodnutiach. Keď sa chceme

⁵⁰ Porov. LÉVI-STRAUSS, C. *Štruktúrálna antropológia II*. Bratislava: Kalligram, 2000, s. 339 – 341

⁵¹ ŠMAJS, J.: *Filosofie – obrat k Zemi*. Praha: Academia, 2008, s. 17

zmeniť, nehovoríme o zmene navonok, ale o vnútornej zmene. Snažíme sa nájsť nové hodnoty, ktoré sa dotýkajú nášho sveta, našej vôle k moci.

Keďže kultúru vytvoril človek, znamená to, že ju môže aj tvarovať. Naše tvrdenie, že kultúry sa navzájom prelínajú a ovplyvňujú, teda znamená, že je možné, aby napomáhali pri vzniku nového človeka. Komunikácia, ktorá tu prebieha umožňuje prenos informácií a práve tie sú najdôležitejšie. Ľudia si môžu vymieňať skúsenosti a hneď aj nové získavať. Kultúra je všeobecne mocným nástrojom, ktorý je možné využiť pri zmene spoločnosti, akú tu požadujeme. Na druhej strane je sama vytváraná ľudstvom, a preto v každej kultúre prevláda názor, ktorý je dôležitý pre danú oblasť, kde vzniká.

3.3 Morálka pánov a morálka otrokov

Existuje morálka pánov, ktorí by mali vládnuť a morálka otrokov, ktorí sa majú podriaďovať. Pre pánov bohatstvo nie je zdrojom zla, pokora je slabosťou. Morálka otrokov považuje za zlo to, čo je pre pánov dobrom. Od momentu ako sa objavilo súkromné vlastníctvo, sa spoločnosť okamžite rozdelila na bohatých a chudobných. Tu začali rozpory medzi ľuďmi, každý chcel vlastniť viac a mať väčšiu moc. Aj z tohto dôvodu Nietzsche rozlišuje morálku pánov a morálku otrokov a snaží sa vysvetliť, prečo sú dôležití hlavne páni. Odlišnými ich robí ich schopnosť samostatne sa rozhodovať, nemať strach a využívať to vo svoj prospech. Nietzsche zároveň hovorí, že v jednom človeku môžu existovať obe morálky.

Aj správanie pánov je odlišné, pán stojí nad vecou, pozná vlastnú hodnotu a vie, že dosiahne to, čo si zaumieni. Nepotrebuje, aby mu niekto radil a usmerňoval ho v jeho snažení. *„Vznešený člověk cítí jinak: špatným pohrdá, a nepotřebuje se jím proto příliš zabývat, nepoutá ho k němu žádná povinnost. Rozhoduje se sám, ví, že je posledním určovatelem hodnot, a nedovolává se tedy nadosobního principu.“*⁵² Morálka pánov nenúti ľudí, aby sa menili. Uvedomujú si, že ľudia majú aj zlé vlastnosti, ktoré pokladajú za prirodzenú súčasť bytia. A práve obava, že by človek mohol podľahnúť zlu, je tou morálnou silou k jeho odstráneniu. Pánska morálka je miestom, kde človek využíva svoje dobré aj zlé vlastnosti, ale nepodriaďuje sa im.

⁵² KOUBA, P. *Nietzsche: filosofická interpretace*. Druhé vydanie. Praha: Oikoymenth, 2006. s. 93

Na jednej strane stojí sila a na druhej slabosť. Nastupuje tu vôľa k moci, ktorá bojuje proti slabosti. Jej dostatočná sila sa prejavuje v schopnosti rozoznať, či je jej protivník skutočný a či nestojí iba proti predstave. Vtedy sa musí obrátiť sama proti sebe. Slabosť jedného znamená, že nie je schopný konať inak, nemá vôľu bojovať. „*Dobrom (a zároveň cestou k večnému spaseniu) stala sa – podľa Nietzscheho – bezmocnosť, poníženosť, poslušnosť, zatiaľ čo vznešenosť, sila a sebestačnosť začala byť vnímaná ako zlo, ako nešťastie, prekliatie, t.j. ako cesta k večnému zatrateniu.*“⁵³ Je zaujímavé sledovať ako bolo dobro a zlo vnímané a ako na ne nazeráme teraz. Na tomto mieste, nesúhlasíme s Nietzscheho výrokom, že vznešenosť a sila začali byť vnímané ako zlo. Pretože stále bojujú proti bezmocnosti a poslušnosti, ktoré majú ľudia v sebe zakorenené. A vidíme, že svet naozaj má morálku pánov aj morálku otrokov, tak ako to vyslovuje aj Friedrich Nietzsche. Ľudské ideály sú neustále podrobované zmenám, a to, čo platilo pred sto rokmi, už dnes môže byť vnímané úplne rozdielne. Je pravda, že delenie v spoločnosti na slabších a silnejších funguje stále, čo však neznamená, že sa človek slabý v priebehu svojho života nemôže dostať medzi silných a naopak.

Ľudia žijúci v spoločnosti sú rozdielni, a napriek tomu, pri bližšom pohľade vidíme aké je ich usporiadanie. Tí slabí sa združujú v menších či väčších skupinách, a silní naopak žijú skôr oddelenie jeden od druhého a k ich stretu dochádza iba vtedy, ak niečo potrebujú. „*Neboť jedno nesmíme prehlédnout: silní směřují právě tak přirozeně a nutně od sebe, jako slabí k sobě, pokud se spojují silní, pak jen s vyhlídkou na společnou agresivní akci a celkové ukojení vůle k moci, a svědomí jednotlivců tomu klade nemalý odpor, slabí se naproti tomu organizují s potěšením z takového kolektivního uspořádání, - jejich instinkt je přitom uspokojen, zatímco instinkt rozených „pánů“ (to znamená solitérní dravčí odrůdy člověka) je organizací v podstatě jen podrážděn a zneklidněn.*“⁵⁴ Ten, kto si veľmi neverí, je neistý vo svojich rozhodnutiach sa častejšie stáva súčasťou nejakej skupiny, pretože tá mu povie, čo má robiť, ako sa správať v istých situáciách a on cíti nad sebou jej ochranu. Je to stav, ktorý mu vyhovuje, a aj keď veci nedopadnú tak, ako predpokladal, môže sa opätovne obrátiť na svoju skupinu, ktorá nájde riešenie. Tí silnejší sa nebránia pomoci slabším, táto pomoc, ale nie je prejavom ich súcitu. V prvom rade sa však zaujímajú o osobnosti, ktoré sú rovnako silné ako oni a iba voči nim pociťujú povinnosť pomoci. Ak

⁵³ BILASOVÁ, V. a kol. *Dejiny etického myslenia v Európe a USA*. Bratislava: Kalligram, 2008. s. 369

⁵⁴ NIETZSCHE, F. *Genealogie morálky*. Praha: Aurora, 2002. s. 112

pomôžu slabším, je to na základe ich vnútorného rozhodnutia, nie preto, že by im to niekto diktoval.

Dnes, alebo presnejšie v čase Nietzscheho, bol on presvedčený o tom, že víťazí morálka pokory, úcty a slabosti, čiže tá, ktorú hlásajú náboženstvá. Vieme ale, že v jednom človeku môžu byť obe tieto morálky a každá sa prejaví vtedy, keď je to potrebné.

3.4 Sedem Nietzscheho „anti“

Ako bolo už uvedené, Nietzsche je považovaný za antifeministického, antiintelektualistického, antisocialistického, antimoralistického, antikresťanského, antidemokratického a antipesimistického. Tieto pojmy je potrebné si trochu objasniť, lebo približujú Nietzscheho myslenie a zároveň to, ako ho vnímala spoločnosť v jeho období. V krátkosti si priblížime každý z nich a zhodnotíme jeho váhu pre spoločnosť. Môžeme si ich vysvetľovať aj negatívne aj pozitívne, pričom v každom hodnotení bude kúsok pravdy. Môže sa zdať akoby chcel autor naozaj všetko poprieť, čo logicky núti ľudí pýtať sa, ako sa dá na tom stavať filozofia. Pri vytváraní nových ideí musíme najprv poprieť, alebo zmeniť tie staršie, a z toho dôvodu sa môže javiť ako úplný nihilista. Skúmaním zistíme, že to nie je také jednoznačné a jednoduché ako sa môže na prvý pohľad zdať. Preto máme v úmysle podať tu aj vlastnú interpretáciu týchto sedem „anti“.

Nietzsche považuje feminizmus za začiatok úpadku ženy, pretože sa vzdáva svojej ženskosti. Chce sa podobať mužom a tým ich zase oberá o ich mužskosť. Žena by mala mať možnosť sa realizovať, mať rovné práva s mužmi, ale nie na úkor svojho ženstva. Nie je nevyhnutné, aby sa vo všetkom vyrovnala mužom, pretože rovnako nie je možné, aby sa muži vo všetkých oblastiach vyrovnali ženám. Sú isté obmedzenia, ktoré naše telá geneticky nezvládnu, a preto nie je možné zaviesť úplnú rovnosť. Snaha o dosiahnutie rovnakých práv a možností nie je zlá, pokiaľ sa takéto snaženie nedostáva do krajnosti a chce viac, ako je mu možné priznať. Obe pohlavia by sa mali rešpektovať a vytvárať si navzájom také podmienky na realizáciu, ktoré by boli prijateľné pre obe strany. „Každá žena, a čím viac je žena, bráni sa rukami nohami proti všetkým právam vôbec: prírodný stav, večný boj medzi pohlaviami jej predsa už zďaleka zaisťuje prvé miesto.“⁵⁵ Nemožno tvrdiť, že Nietzscheho antifeminizmus je proti ženám, pretože sám jej prisudzuje to

⁵⁵ NIETZSCHE, F. *Ecce homo*. Bratislava: Iris, 2004. s. 52

najvyššie miesto. Môže sa tak javiť, keď hovorí o tom, že ak je ženou, tak sa bráni všetkým právam, ale nakoniec príroda jej dáva prvé miesto. Nietzsche sa obáva, že ak sa ženám bude ustupovať, tak budú požadovať stále viac, až nakoniec budú chcieť prekonať mužov, čo by im oni nemali dovoliť. Tým, by prišli o svoju podstatu a nebol by dôvod sa o ne starať. Pre Nietzscheho by to bol koniec ženy. My si myslíme, že je dobré, ak sa ženy snažia mať viac práv, ak nechcú, aby boli spájané iba s predstavou starostlivosti o domácnosť a muža. Toto už bolo dávno prekonané. Zároveň to, ale neznamená, že sa vzdajú svojej ženskosti, chcú sa iba realizovať aj v iných oblastiach ako bolo zaužívané a to by im malo byť umožnené.

Najviac inteligentný je inštinkt, konanie človeka je ovplyvňované vôľou a nie jeho rozumom. Intelekt je používaný iba slabými ľuďmi. Opäť je tu porovnávanie s prírodou, ktorá je založená na inštinktívnom konaní. Vôľa ovláda rozum, ktorý koná na základe jej podnetov. Je to odsudzovanie racionalizmu, ktorý pokladá rozum za všemocný nástroj. Veľmi inteligentný človek podlieha tomu, čo mu diktuje jeho intelekt a tlačí prejavy vôle do úzadia. Samozrejme nemusí byť hneď hlúpy, aby zapadal do filozofových požiadaviek, ale v prvom rade má hľadiť na svoju vôľu, čo mu hovorí ona. Rozum mu totiž ponúka riešenia vytvorené spoločnosťou, a tie sa nemusia zhodovať s tým, čo naozaj chce. Nietzsche sa preto vyjadruje opovržlivo aj o učencoch. „*Ak sa robia múdrymi, mrazia ma ich malé výroky a pravdy: ich múdrosť často zapácha, akoby pochádzala z močiara: a veru som už počul aj žabu z nej kvákať!*”⁵⁶ Podľa neho nerobia nič dobré, iba sa snažia byť múdri a nadradení ostatným. My pokladáme rozum skôr za rovnocenný s prejavmi vôle, ktorá často koná na základe pudového cítenia a chce rozumové argumenty umlčať.

Socializmus robí z človeka súčasťou masy a Nietzsche chce človeka samostatného, ktorý sa dokáže sám presadiť. Demokracia je na tom podobne ako socializmus, okrem toho chce priniesť šťastie čo najväčšiemu počtu ľudí, čo Nietzsche považuje za nemožné a smiešne. Na čele spoločnosti by museli stáť reprezentanti, ktorí by dokázali uspokojiť požiadavky všetkých, aby boli šťastní. Vždy sa nájdu takí, ktorí nebudú spokojní a budú brojiť proti čomukoľvek. Zaujímavé je, že v niektorých prírodných spoločenstvách socializmus funguje za každých okolností. Platí to napríklad u mravcov, ktorí dokážu prežiť iba tak, že sa jednotlivci podriadia celku. Žijú a pracujú tak, aby bola spokojná celá kolónia a úspešne sa im to darí. Človek, ale zatiaľ neprišiel na to, ako to praktizovať aj v ľudskom pokolení.

⁵⁶ NIETZSCHE, F. *Tak vrazil Zarathustra*. Bratislava: Iris, 2002. s. 89

Rozdelenie morálky na morálku pánov a morálku otrokov z neho robí antimoralistu. Páni vyzdvihujú to, čo je nezvyčajné, nechcú byť obyčajní a otroci naopak vyzdvihujú veci bežné, také, ktoré sa podriaďujú väčšine. Nietzsche kritizuje najmä tú skutočnosť, ako prišlo k prevráteniu interpretácie pojmov dobro a zlo. „*Kdo odpovedá výzve dobra samého, bere na sebe najrůžnejší omezení, a navíc si nemůžže být jist ani tím, zda morálnímu nároku v daném případě správně rozumí a zda je mu práv.*“⁵⁷ Vďaka kresťanstvu sa za dobré považuje to, čo potrebuje pomoc a je slabé, a za zlú je vyhlásená sila, samostatnosť. Nevidíme nič zlé na tom, ak je človek súcitný a pomôže tomu slabšiemu. Nestotožňujeme sa s rozlišovaním morálky na pánsku a otrockú, pretože dehonestuje dobro v ľuďoch, ktoré by v nich malo byť prítomné za každých okolností. Máme na mysli dobro v zmysle ľudskosti, ochote obetovať niečo zo svojich nárokov v prospech druhého. Vo vnútri človeka sa rovnako nachádza aj sila, aj slabosť, v niečom je lepší a tam prejavuje svoju silu, a iná vlastnosť ho zase stavia na stranu druhú. Dôležité je, ako dokáže vyzdvihnúť svoje prednosti a zakryť slabšie stránky.

Kresťanstvo si žiada od človeka zaoberať sa nie svetom pozemským, ale nadpozemským. Od počiatku vzniku človeka je náboženstvo prítomné v jeho živote a aj bude, pokiaľ bude človek žiť. V každej dobe existujú nevysvetliteľné veci, ktoré ľudia pripisujú vyšším silám a tak vytvárajú vieru v niečo nadzmyselné. Nietzsche ho naopak považuje za prevrátenie hodnôt, pretože vyzdvihuje pokoru, slabosť a nie silu. Ľudia sa v ňom stali priemerní a zabudli na svoju vôľu. Preto je potrebné, aby si uvedomili smrť Boha a snažili sa vytvoriť zo seba nových, silných ľudí. Človek musí prekonať samého seba. Môže prísť samozrejme k zmene, avšak vieru v nejakú bytosť, či predmet tu bude prítomná vždy. „*Budhizmus je jediné skutočne pozitivistické náboženstvo v dejinách, a to aj vo svojej teórii poznania (prísny fenomenalizmus) – budhizmus nehlása „vojnu proti hriechu“, ale, dávajúc za pravdu skutočnosti, vedie „vojnu proti utrpeniu.*“⁵⁸ Podľa budhizmu je celý život utrpením, ktoré vychádza z túžby. Ak odstránime túto túžbu, zbavíme sa utrpenia a uvedomíme si podstatu a radosť života. Človek, ktorý nekoná podľa jeho zásad je potrestaný v ďalšom živote reinkarnáciou sa do nižšej bytosti.

Vo svojom antipesimizme je opozitom voči Schopenhauerovi. Odmieta jeho tvrdenie, že svet nemá zmysel. Tým zavrhuje aj samotného človeka. Ak niet zmyslu pre svet, nie je potom ani žiaden pre jeho obyvateľov a nemali by ani dôvod na svoje žitie.

⁵⁷ KOUBA, P. *Nietzsche: filosofická interpretace*. Praha: Oikoymenh, 2006. s. 86

⁵⁸ NIETZSCHE, F. *Antikrist*. Bratislava: Iris, 2003. s. 25

Preto, aj navzdory tomu, že jeho návrhy na riešenie stavu spoločnosti sú ťažko uskutočniteľné, verí, že je možné to dosiahnuť. Nesnaží sa vidieť veci vo svetle neuskutočiteľného, čo ani pri jeho pokrokovom zmyšľaní nemožno očakávať. Poskytuje nám riešenie, ktoré vidí vo vytvorení nadčloveka. Podľa neho je to pozitívna zmena, ktorú už spoločnosť potrebuje. Aj pre človeka je lepšie, ak žije svoj život optimisticky, pretože v tom prípade vidí mnohé veci v lepšom svetle a samozrejme aj prekonávanie problémov je ľahšie.

4 SMRŤ BOHA A JEJ DÔSLEDKY

Nietzsche požaduje, aby sme zabili Boha a tak sa zbavili toho, čo nás zväzuje a bráni nám rozvíjať sa. My sa na druhej strane pýtame, akým spôsobom nás to zasiahne, čo sa zmení a či je možné odstrániť niečo, čo je symbolom viery. Prinesieme aj pohľad kresťanstva, ako vníma takéto názory a ďalších filozofických smerov, ktoré Nietzsche ovplyvnil.

4.1 Dôsledky smrti Boha

Stojí pred nami pomerne ťažká a komplikovaná úloha zistiť, čo mal Nietzsche na mysli pod smrťou Boha, ktorú spája aj s popieraním náboženstva. Chce obrazne zabiť a poprieť bytosť, ktorá symbolizuje vieru v niečo nadpozemské. Práve u Platóna vidí Nietzsche počiatok nihilizmu, v jeho svete ideí. Podľa Platóna idea je to najvyššie a večné, idea je za každou vecou. Ideálom bol pre neho človek poznávajúci a cnostný. Idea je to, čo sa na veci nemení, čo je stále a poznateľné rozumom. V Platónovom ponímaní existuje v inteligibilnom svete, ktorý je poznateľný rozumom. V jeho etike sa prejavuje dualizmus, „na jednej strane povýšenie ideálneho sveta až k dokonalému človeku, a na druhej potieranie zmyslového sveta, ktorý je prameňom zla.“⁵⁹ Nihilizmus sa viac začína rozvíjať s kresťanstvom, ktoré postaví svet ideí a svet vecí proti sebe. Svet ideí, alebo transcendentný svet sa stáva akýmsi nedosiahnuteľným, Boh je vnímaný u človeka, ako hrozba, niekto kto ho potrestá, ak sa nebude správať podľa jeho zákonov. Samozrejme, na druhej strane je to bytosť, ktorá je nesmierne láskavá, je stelesnením dobra a ponúka ľuďom nebeské kráľovstvo. Väčšina ľudí potrebuje mať nad sebou istý oporný bod, podľa ktorého vie organizovať svoj život. Niekoho, kto stanoví, čo je dobré, čo je správne a čoho sa treba vyvarovať. Ak zabijeme garanta dobra a zla, kto nastúpi na jeho miesto? Kto bude udržiavať rovnováhu medzi dobrom a zlom, a kto stanoví, čo je dobré a zlé? Našiel by sa človek, ktorý by si vzal na svoje plecia takúto zodpovednosť? Viacero vodcov v dejinách sa pokúsilo správať ako Boh, chceli byť všemocní, rozhodovali o tom, že niekoho zabijú, alebo pošlú na smrť, aby si tým zabezpečili cestu na vykonanie svojich skutkov. A napriek

⁵⁹ HREHOVÁ, H. *Pohľad do dejín etických systémov*. Bratislava: Charis, 1998. s. 39

tomu, že tu dochádzalo k zabíjaniu, našli sa ľudia, ktorí boli s takýmto vodcom spokojní, a ktorí ho dokonca vebili, oslavoval za jeho skutky. Dokázal ich totiž svojimi argumentmi presvedčiť o správnosti svojho konania.

Boh bol zabitý človekom, tým, že prestal veriť v rozdelenie sveta na svet ideí a svet vecí. Keď Nietzsche hovorí o Bohu, nemá na mysli iba Boha v kresťanskom, či náboženskom význame. Pod tento pojem zahŕňa idey, to čo človeka prekračuje, niečo nadzmyselné. Pre neho je dôležité, aby si človek našiel svoj vlastný cieľ, niečo čo ho bude poháňať vpred a nie vec, ktorá mu je diktovaná. Preto musel byť Boh zabitý, pretože on diktuje čo robiť, nie je to vôľa človeka, ale božia vôľa. Tu je nihilizmus, keď doterajšie hodnoty boli zničené a svet má smerovať k hodnotám novým. Nietzsche vidí tieto hodnoty v nadčloveku, ale tu nie je isté, či by bolo možné sa k nemu dopracovať.

Naskytuje sa tu však otázka, či je človek schopný žiť svoj život správne, bez akejsi trestajúcej ruky, či zdvihnutého prsta nad sebou, ktorú predstavuje Boh. Ľudský druh bol od nepamäti atakovaný udalosťami, ktoré si nevedel vysvetliť a tak im priradil akúsi božskú funkciu. „*Této povaze božských sil odpovídá i způsob, jak se k nim člověk vztahuje: příznačným rysem prvotního náboženského vztahu je právě oscilace mezi přitahováním a odpuzováním.*“⁶⁰ Ľudský strach z nevysvetliteľného ho odpudzuje od tejto skutočnosti, ale zároveň cíti v sebe akúsi túžbu objasniť to, čomu nerozumie. Preto sa prirodzene zaujíma o udalosti, ktoré sa dejú v jeho živote, a ak ich nedokáže objasniť, vytvorí si predstavu, ktorá je prezentovaná či už bytosťou alebo predmetom a k týmto ju potom vzťahuje. Viera v Boha nie je tvorená akousi predstavou jeho fyzickej podoby, je to vnútorné presvedčenie, ktoré je v človeku. Pravý kresťan sa nepýta, ako Boh vyzerá a nechce dôkazy jeho existencie, on v neho verí, verí v jeho prikázania a snaží sa vo svojom živote nimi riadiť. Vie, že ak sa bude správať podľa nich, tak po smrti bude spasený. Z tohto dôvodu ani nie je možné Boha zabiť, pretože on je iba symbolom viery. Je možné zničiť vieru, ale nie symbol niečoho.

Nietzsche sa zároveň sám zamýšľal nad tým, ako bude vyzeráť svet bez Boha. Tiež sa pýta, kto by mohol nastúpiť na jeho miesto a či vôbec je niekto toho schopný. Prichádza preto s koncepciou nadčloveka, ktorý by mal byť jeho dostatočnou náhradou. Veľmi mu prekáža to, že človek sa vo svojej viere obetuje, vzdáva sa dobrovoľne mnohého a koná dobro aj tým, ktorí ho zraňujú. To sa vôbec nezhoduje s jeho predstavami a aj z toho dôvodu je natoľko kritický. Nepáči sa mu, že takýto človek sa má stále prispôsobovať

⁶⁰ KOUBA, P. *Nietzsche: filosofická interpretace*. Druhé vydanie. Praha: Oikoymenth, 2006. s. 166

a vlastne za to nič nedostáva. Ale odkiaľ získal Nietzsche istotu, že človek konajúci dobro ho aj sám nepodporuje v druhých? Vie dokázať, že ak pomôže inému, tak on mu to niekedy v budúcnosti neoplatí svojou pomocou? Na to, že dobro môže plodiť aj dobro, Nietzsche akosi zabúda, alebo to odmieta akceptovať.

Ľudia sú čoraz viac zaneprázdnení, pohlcuje ich rodina, priatelia, práca a tak ani nemajú čas na náboženstvo. Akoby popri všetkých svojich povinnostiach zabudli, aká je vlastne jeho podstata, čo im ponúka. Nehovoríme teraz o vykúpení po smrti, ale o bežných veciach, ako je konanie dobrých skutkov, akceptovanie druhých osôb aj s ich chybami, pomoc bližnému, ak ju potrebuje. Keď nebude Boha a jeho učenia, kto nám to bude pripomínať? Nemôžeme s istotou povedať, že dokážeme sami nájsť svoj smer a zaplniť prázdne miesto, ktoré zostane, niečím novým a rovnako silným. A možno práve toto potrebujeme, aby sme aj v sebe opäť našli rozhodnosť a samostatnosť. Teraz, keď sa máme ku komu obrátiť, nevieme, ako by sme konali, keby sme sa museli na dôsledky svojich činov pýtať iba sami seba. Viera nám od nepamäti pomáhala vyrovnávať sa s ťažkými situáciami v živote, dodávala aj silu ďalej bojovať. Nietzsche si naopak myslí, že viera podporuje utrpenie človeka, že chce aby trpel. Ako vraví aj vo svojej knihe: „*Pojmy viny a trestu, celý ten „svetový morálny poriadok“, je vynájdený proti vede, - proti tomu, aby sa človek odpútal od kňaza... Človek nemá vidieť von, má sa dívať do seba: nemá byť múdry a opatrný, nemá sa učiť vidieť do vecí, nemá vôbec vidieť: má trpieť... A má trpieť tak, aby stále potreboval kňaza.*“⁶¹ Nietzschemu prekáža na náboženstve najmä to, že vyzdvihuje hodnoty ako súcit, empatia, čo on považuje za úpadok. Rovnako je náboženstvo aj proti vedeckému pokroku, pretože čím má človek viac dôkazov k určitým udalostiam, môže to viesť k strate viery.

Zabitím Boha stratíme oporný bod, o ktorý sme sa mohli opierať. Na toto všetko má Nietzsche ako odpoveď svojho vyššieho človeka. Stále však nie je úplne jasné, ako by si to predstavoval. Či sa vyčlení jedna individualita, ktorá nasmeruje ostatných k zmene, alebo príde k hromadným zmenám. Takúto osobnosť videl v Zarathustrovi, ktorý už sa vymanil z toho, čo ho obmedzovalo a hlása svoje nové ja, aj iným. „*Budúcnosť a najvzdialenejšia diaľka nech sú ti príčinou tvojho dneška: vo svojom priateľovi miluj nadčloveka ako svoju príčinu.*“⁶² Toto je však veľmi podobné náboženstvu, kde je tiež jedna dominantná osoba, ktorá ostatných usmerňuje. Akým spôsobom by nám mohla

⁶¹ NIETZSCHE, F. *Antikrist*. Bratislava: Iris, 2003. s. 54

⁶² NIETZSCHE, F. *Tak vravel Zarathustra*. Bratislava: Iris, 2002. s. 43

pomôcť výmena Boha za Zarathustru, ostáva neobjasnené. Prišlo by k opätovnému prevráteniu hodnôt, sila by sa stala vyzdvihovanou a dobrou a slabosť by bola nepotrebná a nežiaduca. Takéto riešenia však opätovne vyzdvihujú iba jednu stránku veci a neberú ohľad aj na existenciu ďalších možností. Máme tým na mysli, že by sme nemali potláčať dobro, náboženstvo, pokoru, pretože všetky majú právo na svoju existenciu. A človek by sa mal sám rozhodovať, kam sa prikloní.

4.1.1 Pohľad kresťanstva na smrť Boha

Bolo potrebné, aby aj kresťanstvo zaujalo postoj k Nietzscheho myšlienkam, pretože je jeho veľkým kritikom. Stále a opätovne sa otvárajú nové diskusie, doplňujú staré a prichádza k ďalším interpretáciám a vysvetleniam zo strany cirkvi. V kresťanstve je smrť Boha, prípadne, aby sme boli konkrétnejší smrť Ježiša Krista, jeho prirodzenou súčasťou. Je to smrť fyzického tela, ktoré si vzal na seba, ako svoju podobu. Čiže duchovná podstata a všetko čo prezentuje, tu zostáva aj po jeho smrti. Svojou smrťou vlastne prináša pre ľudí šancu na nový, lepší život. On sa obetoval, aby sa ľudia mohli spamätať a začať žiť inak, ako dovtedy. Takéto vysvetlenie by mohlo byť celkom postačujúce, ale je to iba jedna z viacerých možností, ako je smrť Boha interpretovaná a chápaná kresťanstvom.

Naozaj veľkú kritiku vznáša Nietzsche voči kresťanstvu. „*Odsudzujem kresťanstvo, vznášam proti kresťanskej cirkvi najstrašnejšiu zo všetkých obžalôb, akú kedy nejaký žalobca vzal do úst. Je mi najvyššou zo všetkých mysliteľných korupcií, mala vôľu aj k poslednej novej korupcii.*“⁶³ Pravdou je, a to priznávajú aj viacerí dnešní cirkevní predstavitelia, že najmä v minulosti bolo kresťanstvo veľmi skostnatené, vyzdvihovali toho, kto im dával milodary, čo boli najmä ľudia z bohatých vrstiev. Cirkev sa musela a stále aj musí vyrovnávať s rôznymi obvineniami a škandálmi. Žiadny systém, ale ani žiadne náboženstvo nie je dokonalé, pretože jeho súčasťou sú ľudia, ktorí sú veľmi rôznorodí. A preto sa stane aj to, že sem vstúpia ľudia s úplne iným úmyslom, ako by mali a tým vrhajú zlé svetlo na jeho vnímanie. Keďže však pristupujeme k ľuďom ako individualitám, nemôžeme preto hodnotiť nejaké spoločenstvo ako celok, na základe správania jedného jej člena. Môžeme na neho upozorniť a čakať ako bude hodnotený

⁶³ NIETZSCHE, F. *Antikrist*. Bratislava: Iris, 2003. s. 70

v tomto spoločenstve. Ak nepríde k jeho potrestaniu, vtedy môžeme vystúpiť a žiadať spravodlivosť.

V očiach kresťanstva je aj Nietzsche vnímaný, ako niekto, kto nakoniec zostal prázdny. Poprel totiž všetky hodnoty, vieru ľudí, morálku a skončil sám a prázdny. A preto, z pohľadu kresťanstva, ak by prišlo k zabití Boha, ľudom zostane prázdno. Podľa kresťanského učenia totiž človek potrebuje k niečomu vzhliaďať, niečo obdivovať a mať nádej na lepší život. A práve to sa mu snaží podať osoba Boha. Nepociťuje prázdno, pretože aj keď sa mu nedarí, vie, že sa môže na neho obrátiť a nie je prekážkou, že ho nikdy nevidel. Najmä viera mu dáva silu prekonávať všetky ťažkosti v živote a predstava blaženosti, ktorá ho čaká po smrti. Na druhej strane však aj sám Nietzsche bol vychovávaný vo viere v Boha. Na základe tejto skutočnosti, by sme mohli skonštatovať, že bol veriaci, čo však neznamená, že predmetom jeho viery bol Boh. Veril, že je niekto nad človekom, a túto bytosť on nechcel, nazdával sa, že príliš obmedzuje človeka. Rovnako nedôveroval ani tomu, že ľudia sa stávajú kresťanmi najmä z dôvodu duchovného obohatenia a zlepšenia svojho života. Nazdával sa, že ich k tomu vedú úplne iné dôvody, ku ktorým patrí hlavne ich závisť voči ľuďom bohatším a silnejším. Domnieval sa teda, že ich viera nie je založená na konaní dobra, ako sa oni snažili prezentovať. Cirkev samozrejme s takýmto názorom súhlasiť nebude, pretože jej súčasťou je mnoho silných a samostatných osobností, ktoré sa vedia o seba postarať. Viera je pre nich miestom, kde nachádzajú pokoj a možnosť pomáhať svojim blížnym.

Aj cirkev postupne prehodnocuje niektoré svoje tvrdenia, pretože sa musí prispôbovať dobe. Existuje veľa rôznych náboženstiev a preto, ak chce kresťanstvo zostať zachované, je potrebné, aby reagovalo na požiadavky a predstavy ľudí a prinieslo im to, po čom túžia. I keď toto je veľmi ťažko uskutočniteľné, keďže každý človek túži po niečom inom. Ak sa na to pozrieme všeobecne, náboženstvo by malo prinášať ľuďom pokoj, pomoc v ťažkých situáciách v živote, nádej a vnútornú pohodu. Aj k Nietzschemu kresťanstvo, pristupuje po svojom a vysvetľuje si jeho tvrdenia na základe svojich predstáv. Samozrejme, nevníma ho pozitívne, avšak vie sa s jeho názormi vyrovnáť a podať vlastné stanovisko. Je viac ako pravdepodobné, že pokiaľ bude na svete ľudstvo, tak bude aj náboženstvo. Nemáme istotu, že to bude práve kresťanstvo, ale určite bude mať vo svojej filozofii nejakú predstavu svojho Boha.

Človeku nie je z Nietzscheho strany ponúknuté nič konkrétne. Hovorí o akomsi nadčloveku, ktorý je zrejme nedosiahnuteľný. Popiera morálku, citlivosť, empatiu, všetko

čo je v človeku dobré. „Z hľadiska kresťanskej viery lze vŕči NIETZSCHEMU zdŕrazniť predovŕším toto: Dar vykopení (milost) prinesl Ľloveku moŕžnosť, aby miloval Boha a bliŕžního.“⁶⁴ Kresťanstvo ponŕka Ľloveku moŕžnosť byť dobrŕm a za toto svoje správanie bude po smrti vykúpenŕ. Nenŕti k viere, iba ukazuje aké sú následky ŕivota bez viery a akŕ prázdnŕ je ŕivot Ľloveka, ktorŕ ŕije iba sám pre seba. Je to samozrejme vŕklad podľa kresťanskŕch zásad. To znamená, ŕe Ľlovek, ktorŕ je ateistom nebude súhlasit' s tým, ŕe jeho ŕivot je prázdnŕ. Napľňa si ho inŕmi hodnotami, ktoré sú pre neho dŕležité.

Predpokladom, Ľi základom kresťanstva je existencia Boha, on je jeho najvyšŕim symbolom. Preto ho bude vŕdy vyzdvihovať a snaŕit' sa presvedĽit' ľudŕ, ŕe ŕit' podľa jeho prikázanŕ je to najsprávnŕšie. Nietzscheho z pohľadu cirkvi, vnŕmajŕ ako niekoho, kto si pravdepodobne nevedel nájsť svoju cestu a popieral vŕetko, Ľo má platnosť uŕ stáročia. Bol to Ľlovek, ktorŕ zostal prázdnŕ, pretože odmietol aj vieru v Boha, ktorá mu mohla priniesť naplnenie.

4.2 Nietzscheho vplyv na existencializmus

Vŕchodiskom filozofie existencializmu je antropolŕgia. Je tu poŕiadavka na poznanie seba samého, skrz seba, svoje vnŕtro, Ľo odkazuje k Nietzschemu. Viacerŕ predstavitelia tohto smeru nachádzali svoju inŕpiráciu aj v Nietzsche. Jean-Paul Sartre, ako jeden z predstaviteľov tejto filozofie bol ateistom, podľa jeho názoru Boh neexistuje. To, pred Ľím sa Ľlovek skláňa je pohľad druhého Ľloveka. A tento pohľad, to je peklom. Boh nemá reálnu existenciu, je iba ľudskŕm vŕmyslom. Sloboda Ľloveka je základom vŕetkŕch hodnŕt. Podobne ako Nietzsche, inklinuje k názoru, ŕe Ľlovek mŕže robiť vŕetko Ľo chce, avŕak za svoje skutky je zodpovednŕ. Sartre sa budúcnosťou nezaoberal, zaujímala ho najmä prŕtomnosť. Svedomie je negatívne a preto by nemalo byť pri rozhodovanŕ brané v úvahu. Vo vŕetkŕch situáciách sa musí Ľlovek rozhodovať sám, vŕdy má nejakŕ moŕžnosť voľby. „Zmyslom Sartrovej ontolŕgie slobody je ukázať, ŕe nijaká situácia, nijakŕ poriadok nemá nad Ľlovekom moc sám osebe, nik a niĽ nemŕže jednotlivcovi vnucovať normy správania, ani predurĽit' Ľi riadiť jeho ŕivot, alebo mu zaistiť „pokojnú“ existenciu, pretože sloboda núti kaŕdého Ľloveka sa vloŕit' do hry.“⁶⁵ Mať slobodu neznamená uspokojovať vŕetky svoje potreby na úkor zodpovednosti. Vŕdy sa

⁶⁴ ANZENBACHER, A. *Ŭvod do etiky*. Praha: Zvon, 1994. s. 186

⁶⁵ BILASOVÁ, V. a kol. *Dejiny etického myslenia v Eurŕpe a USA*. Bratislava: Kalligram, 2008. s. 453

musí sám seba pýtať, aký vplyv by malo rovnaké konanie iných ľudí. V živote človeka musia existovať nejaké hodnoty, ktoré mu dávajú zmysel. V Sartrovom myslení je aj morálka výsledkom voľby človeka, nachádza ju pri riešení konkrétnych situácií, ktoré sa vyskytnú v jeho živote. „*V jeho etike je človek slobodný vo všetkom. Zdôraznil síce, že môže robiť, čo chce, ale aj povedal, že je zodpovedný za to, čo koná. Z tohto jeho tvrdenia vyplýva istá úzkosť, beznádej, opustenosť, v ktorej človek nesie zodpovednosť za spôsob svojho bytia.*“⁶⁶ V konečnom dôsledku teda človek nie je úplne slobodný, pretože jeho činy ovplyvňujú jeho okolie, a preto, aj keď vykoná niečo zlé, nakoniec sa mu to nejakým spôsobom vráti späť. V tom sa prejavuje úzkosť, lebo človek nikdy nedokáže dosiahnuť absolútnu slobodu.

Existencializmus hľadal odpoveď na otázku, ako si môže človek zachovať svoju zodpovednosť a dôstojnosť. Nachádza sa v ňom vedomie skutočnosti, že neexistuje nejaká vyššia bytosť, ktorá môže človeku ponúknuť vykúpenie, osud je iba v rukách človeka samého. Každý deň sa stretáva s udalosťami, ktoré vplývajú na jeho bytie a musí sa rozhodovať ako ich bude riešiť. Sú však aj také, ktoré spochybňujú niektoré naše predstavy a nevieme ako na ne reagovať. Je to napríklad myšlienka smrti. Opäť je tu však možnosť voľby, na ktorú sa môže obrátiť. Buď akceptuje tieto nepredvídané udalosti ako fakt, ktorý nemôže zmeniť, alebo sa v nich bude snažiť nájsť odpovede na svoje otázky. Človek je naplnený zúfalstvom, pretože cíti veľkú zodpovednosť za rozhodovanie vo svojom živote. Ľudská smrť je konečnou hranicou, ktorá by mala byť akceptovaná.

Martin Heidegger bol tiež jedným z filozofov, ktorých inšpiroval Friedrich Nietzsche. Zaoberal sa ľudským bytím, jeho skúsenosťou, smrťou aj transcenciou. Zaujímali ho najmä otázky bytia, nazdával sa, že sa ním ľudia zaoberajú málo a pritom je tým najdôležitejším. „*Na otázku, zda je Heidegger ateista, lze tedy odpovědět tak, že je ateista v tom smyslu, že jeho tázání směřuje za všechno jsoucí, tedy i za boha. Otázka po existenci boha jako tázání po nejvyšším jsoucnu podle něho zakrývá otázku po bytí vůbec.*“⁶⁷ Tým, že počas svojho života sa neustále stretával s náboženstvom, nechcel sa ním zaoberať aj vo svojej filozofii. Boh nie je súčasťou ľudskej prirodzenosti, človek má sám premýšľať o svojom bytí. Človek má sám o sebe rozhodovať, rôzne situácie, v ktorých sa nachádza ho neobmedzujú, naopak, dávajú mu možnosť ich zmeniť. Tiež nie je spokojný s tým, ako sa človek niekedy radšej stane súčasťou masy, ako by mal sám riešiť

⁶⁶ HREHOVÁ, H. *Pohľad do dejín etických systémov*. Bratislava: Charis, 1998. s. 109

⁶⁷ STÖRIG, H.J. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1996. s. 443

svoje problémy. Takýto človek sa stáva pasívnym a necháva za seba rozhodovať iných. „Podľa neho ten človek, ktorý necháva plynúť život tak ako ide, to znamená pasívne, necháva dominovať situáciu. Takéto bytie v svete je príliš ustarostené o veci, ale takýchto ľudí je, podľa Heideggera, väčšina. Nazýva ich masou. Masa oslobodzuje od iniciatívy, od rozhodnutia, od zodpovednosti, preto sa človek rád podriaďuje mase.“⁶⁸ Pre pasívneho človeka je jednoduchšie nechať si riadiť život od niekoho, kto je vodcom a povie mu, ako sa správať, ako reagovať. Človek nemusí byť zodpovedný, iba vykonať, čo mu je povedané, a ak sa to nepodarí, netrápi ho to, pretože podnet nevyšiel od neho samého.

Pre existencionalistov je dôležité, aby bol človek slobodný. Slobodný vo svojej existencii a slobodný pri rozhodovaní. Chcú, aby bol niečo viac a v tom, istým spôsobom nasledujú Nietzscheho. „Existencionalisté rozháňajú mlhu každodennosti, konzumnú mentalitu a priemernú bezmyšlienkovitosť, ktorá zahaluje existenciu, a nelítostne odkrývajú problematiku smyslu ľudského bytia. Človek prožíva sám sebe ako slobodu a možnosť v konečnosti, vrženosti a fakticitě.“⁶⁹ Ich prioritným záujmom je človek, jeho bytie, sloboda. Ale aj existencionalizmus sa delí na dva smery. Jeden je kresťanský, ktorého reprezentantom je aj Karl Jaspers a zakladateľ Soren Kierkegaard. A druhý je ateistický, do ktorého patrí Jean-Paul Sartre. Nietzsche bol inšpirujúcim najmä pre ateistický existencionalizmus, ale jeho vplyv vidíme aj vo filozofii Karla Jaspersa, ktorý je zaradovaný do kresťanského prúdu.

Pri zamýšľaní sa nad fungovaním sveta, vždy skončíme pri človeku, pretože on je jeden z najdôležitejších článkov, ktoré ho ovplyvňujú. A práve preto, je aj ústredným bodom filozofie existencionalizmu. „Ať již existencionalisté zastávají náboženský či ateistický názor, společně hledají způsob, jak nejlodněji prožít své lidství. Velký důraz kladou na správné užívání svobody, zodpovědný přístup k životu, objevování druhých ve snaze jim pomoci.“⁷⁰ Oba tieto smery teda dokážu kooperovať bez toho, aby odsudzovali ten druhý a snažili sa ho presvedčiť o svojej pravde. Spoločne im ide o dobro človeka a nie je až také nevyhnutné určovať, či ho dosiahne prostredníctvom náboženstva, alebo mimo neho. Vidíme, že nemusí byť problematické, keď vedľa seba fungujú rôzne názory, ktoré sú síce odlišné, ale dokážu sa akceptovať.

⁶⁸ HREHOVÁ, H. *Pohľad do dejín etických systémov*. Bratislava: Charis, 1998. s. 110

⁶⁹ ANZENBACHER, A. *Úvod do filozofie*. Praha: Portál, 2004. s. 136

⁷⁰ PŘÍKASKÝ, J.V. *Učebnice základů etiky*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000. s. 68

4.2.1 Karl Jaspers a myšlienky o Bohu

Ľudská existencia je pre neho niečo čo sa má dosiahnuť a to cez slobodné rozhodnutie. Človek je nasmerovaný k pravde, jeho existencia sa realizuje v samote. „*Jaspers nám však ukazuje, že pokiaľ je človek ako biologická bytosť konečná, tak jeho existenciálna konečnosť nemôže byť zakončená a zavŕšená rovnakým spôsobom. Táto konečnosť odkazuje človeka na transcenciu, ktorá je zdrojom jeho existencie.*“⁷¹ Predpokladá teda, že existuje niečo, čo človeka presahuje a stojí za jeho vznikom. Naše fyzické telo je určené k zániku, o tom niet pochyb. Avšak to, čo sa deje s vnútrom, môže byť iba miestom dohadov. Jednou z možností je, že duša sa vráti späť, ale v inom tele, druhou je, že sa nevráti, ale predsa žije v nejakom abstraktnom svete. A tretou je, že tak ako zomrie fyzické telo, zomrie aj duša a proces sa zavŕši. Väčšina mysliteľov, či náboženstiev sa skôr prikláňa k prvým dvom možnostiam.

Sú veci, ktoré sa nedajú dokázať, ale napriek tomu im veríme, a tak to funguje aj s náboženstvom, ktorého základy boli dlhé storočia a stále sú vnímané, ako niečo abstraktné, nadpozemské. Aj dnes sa mnohí radšej vyhnú diskusii o takýchto skutočnostiach. Filozof sa, ale musí vyjadriť, pretože jeho život by mal byť poznávaním a vysvetľovaním rôznych vecí. „*Zdá sa, že súčasní filozofové se rádi vyhýbajú otázke, zda Bůh je. O jeho bytí ani nic netvrdí, ani je však nepopírají. Ale kdo filosofuje, musí vysvětlovat. Je-li Bůh zpochybněn, musí dát filosof odpověď, jinak se nedostane ze skeptické filosofie, v níž se vůbec nic netvrdí, ani nic nepopírá.*“⁷² Toto by Nietzsche nemohol vyčítať, pretože on vyjadruje svoj názor naozaj otvorene a nebojí sa Boha spochybňovať a zároveň aj podáva rôzne argumenty proti nemu. Jaspers prichádza k záveru, že tak ako nie je možné dokázať skutočnú existenciu Boha, nie je možné dokázať ani to, že neexistuje. Vo všeobecnosti ľudí najviac presvedčia dôkazy, ktorých sa môže dotknúť, môže ich vidieť a na základe tohto uverí tvrdeniam. Nie vždy je možné poskytnúť fyzické dôkazy, a je veľmi veľa vecí, ktorým ľudia veria bez toho, aby takéto potvrdenia mali. Či už je to spomínaná viera v Boha, viera v bytosti, ktoré žijú vo vesmíre, alebo viera v uzdravenie.

Karl Jaspers nepovažuje Boha za natolko dôležitého, aby sa kvôli nemu zriekol svojej slobody a názorov. Aj keby v neho veril, stále platí zodpovednosť človeka za

⁷¹ BILASOVÁ, V. a kol. *Dejiny etického myslenia v Európe a USA*. Bratislava: Kalligram, 2008. s. 448

⁷² JASPERS, K. *Úvod do filosofie*. Praha: Oikoymenh, 1996. s. 30

samého seba a svoje činy. Je to celkom logický názor, pretože veľa ľudí sa rado zbavuje zodpovednosti a snaží sa ju posunúť na niekoho iného. V prípade Boha je to veľmi jednoduché, pretože nemá fyzické postavenie vo svete. „*To, že nelze Boha ve světě uchopit, zároveň znamená, že si člověk nesmí nechat vzít svou svobodu ve prospěch ve světě se vyskytujících samozřejmostí, autorit, mocí, že je spíše odpovědný sám za sebe, a že před touto odpovědností nesmí utéct tím, že se – zdánlivě svobodně – zřekne svobody. On sám má být původem toho, jak se rozhoduje a jak nalézá cestu.*“⁷³ Jaspers sa stavia k existencii Boha skôr neutrálne, ani ho nepopiera, ani nevyzdvihuje. Hovorí o tom, že človek by mal byť slobodný, zodpovedný za svoje činy, tu je zhoda s Nietzsche, ktorý má podobné myšlienky. Zároveň, ale neodsudzuje vieru, ak si v nej človek zachová svoju samostatnosť. Boh za človeka nebude rozhodovať v každodenných situáciách jeho života a nebude mu ani radiť ako sa správať. Môže mu podať iba návod a je na ňom, či ho bude rešpektovať.

Jaspers napokon priznáva, že sám si nie je istý tým, či je veriacim alebo nie. Tým, že vlastne nedokáže odpovedať na otázku existencie Boha, zostáva v pochybnostiach. Uznáva však, že viera je niečo, čo vychádza z vnútra človeka. Na základe tejto skutočnosti, dochádzame k názoru, že Jaspers sa nestavia kriticky k náboženstvu, ale zamýšľal sa nad tým, čo viera a Boh pre človeka znamenajú. Je to skôr neutrálny postoj, nie je ani kritický, iba vymedzuje isté skutočnosti, ale v konečnom dôsledku necháva na človeku, aby sa sám rozhodol čomu bude veriť, a ako sa bude správať.

4.3 Ohlasy Nietzscheho filozofie

Nietzsche je filozofom, ktorý je pre niektorých inšpiratívny a pre iných osobou veľkej kritiky. „*F. Nietzsche sa v istom zmysle musí pokladať za toho, kto popiera a ničí mravnú hodnotu. V inom zmysle sa však považuje za zakladateľa osobitnej morálky, nového „hodnotového stola“.*“⁷⁴ Chcel priniesť niečo nové, prekladá myšlienky o zmene ľudí a popiera hodnoty zaužívané a vžitú. Ako sme uviedli, jeho filozofia bola pre viaceré smery inšpirujúca, ako pre existencializmus či postmodernu. Podľa neho, by sa ľudia mali vymaniť spod nátlaku, ktorý zamedzuje ich osobnému rastu a vytvoriť si aj novú morálku, zmeniť náboženské zmýšľanie, jednoducho v omnoho väčšej miere sa zamerať na človeka.

⁷³ JASPERS, K. *Úvod do filozofie*. Praha: Oikoymenh, 1996. s. 33

⁷⁴ FINANCE, J. *Všeobecná etika*. Bratislava: Dobrá kniha, 1997. s. 101

Ukázal ľuďom možnosti, ktorými by sa mohol ich život uberať. Je veľmi pravdepodobné, že mnohé jeho myšlienky zostanú nevyužitú, pretože by nemali pre ľudstvo pozitívny význam. Na druhej strane, prečo by ho malo prijať, keď hlása tvrdosť a krutosť, ktoré sú vlastnosťami jeho nadčloveka. Na svete žijú ľudia samostatní a silní, z čoho však nutne nevyplýva, že sú aj krutí. Ľudia od svojho počiatku fungovali tak, že si navzájom pomáhali a spoločnosť bola spokojná. Môžeme sa snažiť žiť na základe svojich predstáv, ale je potrebné sa zaujímať aj o ľudí v našom okolí. Mala by tu byť ochota prijímať aj nové názory, najmä ak by boli pozitívne ovplyvňujúce existenciu.

Nietzsche prišiel s novým pohľadom, ktorý zasiahol najmä európske krajiny. Bol to najmä jeho pohľad na demokraciu, ktorá z človeka robí súčasť davu a práve to ho má urobiť šťastným. Mohli by sme povedať, že sa ukázal aj ako prorok, pretože videl mnohé veci, ktoré sa stali skutočnosťou. Videl to, že ľudia sa svojím konaním začínajú rútiť do záhuby, že je potrebná zmena, že sa budú rozpadat' hodnoty. A ponúkol im svojho nadčloveka, ako riešenie. Človeka nového, s novou morálkou, novými myšlienkami a postojmi. A pri tom si zrejme neuvedomil, že ľudia zrejme nebudú schopní, a nebudú chcieť, prijať také radikálne zmeny.

Výstižnú charakteristiku Nietzscheho nám poskytuje Arno Anzenbacher: „Nietzsche lze charakterizovat jako romantika právě tak jako antiromantika, jako Němce právě tak jako odpůrce němečtství, jako křesťana právě tak jako nepřítel křesťanství – neboť sám sváděl boj ve vlastním nitru, bratrovražedný svár mezi dvěma stejně silnými stránkami své bytosti.“⁷⁵ Vystihuje to jeho podstatu a ukazuje na jeho rozporuplnosť, ktorá sa naplno prejavuje aj v jeho dielach. Aj z týchto dôvodov je veľmi ťažké zistiť, aký bol jeho odkaz a čo malo byť jeho prínosom. Jednoznačne môžeme skonštatovať, že sa snažil o poznávanie človeka, jeho vnútra a prinášal na neho nové pohľady. To, že vytvoril svoju vlastnú filozofiu, ktorá bola úplne odlišná od dovedty zaužívaných vzorov, bolo veľmi odvážne.

Práve Friedrich Nietzsche je považovaný za akéhosi proroka postmodernity. Odráža sa v nej jeho obrat k subjektu, popieranie univerzálnych hodnôt. „Nietzsche rozhodujícím způsobem ovlivnil zvláště současnou francouzskou filosofii a filosofickou postmodernu.“⁷⁶ Snaží sa spájať vysokú a nízku kultúru, chce uspokojiť potreby všetkých. Postmoderna nazerá na človeka ako slobodného a chce prispievať k jeho spokojnosti. Spája v sebe rôzne

⁷⁵ STÖRIG, H.J. *Malé dějiny filosofie*. Praha: Zvon, 1996. s. 388

⁷⁶ ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. Praha: Zvon, 1994. s. 177

smery, prináša nové myslenie a najmä spochybňuje. Všetko, čo dnes platí, už zajtra môže byť úplne inak. Zdá sa, akoby žila iba pre prítomný okamih, tak ako Nietzscheho nadčlovek. „*I postmoderní pluralita zúštvá mravně podřízena imperativu neužívat osob nikdy jen jako prostředků, ale vždycky je respektovat zároveň jako účely o sobě a utvářet instituce tak, aby byly spravedlivé, tzn. distributivně výhodné pro všechny zúčastněné osoby.*“⁷⁷ Je důležité, aby bol človek spokojný a mal vytvorené také prostredie, v ktorom by si mohol slobodne vytvárat' a uskutočňovat' svoje predstavy. Michel Foucault, ako jeden z predstaviteľov postmodernity, tiež nachádzal inšpiráciu v Nietzsche. Rovnako vyzdvihuje individualizmus, odsudzuje to, čo je obyčajné a všeobecné. V postmoderne je všetko relatívne, na morálku nazerajú, ako na niečo, čo nemôže byť absolútne. Vždy tu záleží na človeku ako sa rozhodne viesť svoj život, a čo bude považovať za pravdivé a morálne. On si tu vytvára vlastné hodnoty, ktoré bude vo svojom živote rešpektovať a veľmi dôležitá je pre neho vlastná skúsenosť. Názor postmodernity na náboženstvo je také, že podľa nich neexistuje iba jeden Boh, jedno náboženstvo.

Ohlasy na Nietzscheho filozofiu prebiehajú až do súčasnosti a je veľmi pravdepodobné, že sa ním budú filozofi a aj obyčajní ľudia zaoberať aj v budúcnosti. Hodnotenia jeho filozofie môžu byť pozitívne, kritické, aj neutrálne, ktoré iba akceptujú, že niekedy žil a vyjadril svoje myšlienky. Prinášal nové pohľady a nové vnímania ľudskej existencie.

⁷⁷ ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. Praha: Zvon, 1994. s. 190

ZÁVER

Pri skúmaní človeka sa stretávame s rôznymi názormi, pohľadmi, rôznorodými interpretáciami. Každá doba ponúka svoj vlastný pohľad na človeka, čo je samozrejme vzhľadom na to, že etapy historického, kultúrneho života sa svojim neustálym vývojom menia, posúvajú vpred a tým sa prirodzene vyvíja aj pohľad na človeka, jeho hodnoty či morálne zásady. My sme v práci priniesli pohľad filozofa Friedricha Nietzscheho a zároveň sme prezentovali aj vlastné názory, ktoré máme na danú problematiku.

Nietzsche bezpochyby predstavuje osobnosť rozporuplnú. Nemožno popierať jeho významný vplyv na mnohé filozofické smery, najmä na postmodernu a existencializmus, jeho myšlienky boli inšpiráciou pre mnohých ďalších filozofov a mysliteľov, a napriek tomu je ešte aj v dnešnej dobe predmetom ostrých kritík a diskusií. Na základe Nietzscheho názorov na náboženstvo, Boha a vieru, respektíve na ich popieranie, jeho zrejme najzarytejším nepriateľom zostáva kresťanstvo ako také, avšak bez dôkladného štúdia a snahy o pochopenie jeho diela, ako celku sa aj bežnému, laickému čitateľovi zdajú niektoré jeho myšlienky ako príliš egoistické, nadradené, ba do istej miery až neľudské.

Prvá kapitola bola miestom analýzy Nietzscheho života, ktorá bola potrebná, aby sme zistili, čím sa inšpiroval a kde bol začiatok jeho filozofie. Priblížili sme si aj niektoré kritické pohľady na jeho prácu, pretože je veľa mysliteľov, ktorí s ním nesúhlasili. Nemohli sme vynechať aj nihilistické pohľady, ktoré boli viditeľné vo všetkých jeho dielach. Z toho, ako Nietzsche mnoho vecí popieral, sa nám zdá, že sa snažil hľadať iba to, čo je zlé. Nevyzdvihoval veci dobré, aj na nich hľadal chyby a chcel ich nahradiť niečím novým.

Základom jeho filozofie bola viera vo vytvorenie nadčloveka, a práve táto bola predmetom skúmania v druhej kapitole. Nietzsche prezentoval nadčloveka nie ako niečo nadradené, ale skôr ako prirodzený, ba nevyhnutný stupeň vývoja človeka, ktorým sa človek sám, prostredníctvom svojej vôle oslobodí od vonkajších vplyvov a hodnôt, ktoré diktujú iní. Nehlásal úplné bezprávie alebo úplnú slobodu človeka, ale skôr vytvorenie prirodzených noriem, ktoré by boli vlastné väčšine ľudí. Napriek tomu si však myslíme, že Nietzscheho nadčlovek nie je pre našu spoločnosť prijateľný. Chce byť oslobodený od náboženstva, stáť mimo dobro a zlo, byť silný, no myslíme si, že človek v sebe má

zakódované aj isté základné princípy a vlastnosti, ako je empatia, súcit, snaha pomáhať druhým, a ktorých popretie by v konečnom dôsledku viedlo k úpadku človeka.

V tretej kapitole sme chceli zistiť, či je možné zabezpečiť človeku lepšie bytie, prípadne vytvoriť nového človeka. Vzhľadom k tomu, že človek je tvor spoločenský, s jeho životom je úzko spätá aj kultúra. Môže mu byť v živote veľmi nápomocná, pretože ju vytvárajú ľudia, a keďže žijeme v dobe informačnej, dostávame sa k mnohým informáciám. Na základe toho sa môžeme poučiť z cudzích chýb a týchto sa vyvarovať. K tomu, aby sme mohli žiť v spoločenstvách potrebujeme pravidlá, normy, ktoré určujú naše správanie. Toto spĺňa morálka, ktorá sa nachádza v každej spoločnosti. Nietzscheho rozdelenie morálky na pánsku a otrockú by sme mohli aj akceptovať, v prípade, ak by páni využívali svoju silu na pomoc slabším a tým im pomáhali získať samostatnosť. V tomto prípade, by sme však už nemohli hovoriť o rozdelení morálky na dva typy.

V poslednej, štvrtej kapitole sme hovorili najmä o tom, aké dôsledky by na spoločnosť mala smrť Boha, ktorú Nietzsche hlásal. Priniesli sme pohľad samotného autora, rovnako stanovisko kresťanstva, či predstaviteľov existencializmu. V Nietzscheho teórii nejde len o smrť kresťanského Boha, ale Boha ako symbolu náboženstva, viery, ako aj iných nadpozemských ideí. Podľa neho má človek zabiť Boha, aby sa už nemusel riadiť pravidlami, ktoré mu diktuje nejaká nadprirodzená sila a aby sa plno mohol rozvinúť v nadčloveka, ktorý sa riadi len svojou vlastnou vôľou. Dospeli sme k názoru, že náboženstvo bolo a zrejme aj vždy bude súčasťou života človeka, pretože človek potrebuje mať isté univerzálne hodnoty, predstavy o dobre a zle, ktoré sú vlastné aj ostatným, ale zároveň aj určitú nádej na lepší život, či už na zemi alebo po smrti. Nietzsche síce hovorí o tom, že človeka príliš obmedzuje, ale je na každého osobnej vôli, do akej miery mu podľahne alebo nie. Nazdávame sa teda, že náboženstvo, respektíve vieru v Boha v akejkoľvek podobe, nie je možné vykoreniť z ľudského života, a teda ani v dnešnej modernej dobe, nie je reálne uberať sa touto cestou.

Pri našej snahe priblížiť Nietzscheho myšlienky, sme zistili, že to vôbec nie je jednoduché. Postupne ako sme analyzovali Nietzscheho, sme zistili, že často sa vyjadruje protichodne a v otázkach, na ktoré nedáva jednoznačné odpovede. Podarilo sa nám však priniesť bližší pohľad na jeho filozofiu, na to, ako on vnímal svet a ako si predstavoval nadčloveka. Je to autor plný rozporov, ťažko pochopiteľný a také sú aj jeho diela. Práve z tohto dôvodu existuje toľko rôznych interpretácií jeho tvorby a života. Svoju filozofiu sa snažil prezentovať vlastným spôsobom, bez ohľadu na to, či bude pochopený. Veril, že tí,

ktorí si to zaslúžia, mu porozumejú. My sme v našej práci iba čiastočne nahliadli do jeho myslenia a môžeme s istotou povedať, že je to zaujímavé štúdium. Vyžaduje si však dôsledné zahĺbenie sa do jeho diel, a ani to nám nezaručí jeho pochopenie. Prinášali sme aj vlastné názory na rôzne jeho tvrdenia a predstavy.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- ANZENBACHER, A. 1994. *Úvod do etiky*. Praha: Zvon, 1994. 289 s. ISBN 80-7113-111-3.
- ANZENBACHER, A. 2004. *Úvod do filozofie*. Druhé vydanie. Praha: Portál, 2004. 377 s. ISBN 80-7178-804-X.
- BILASOVÁ, V. a kol. 2008. *Dejiny etického myslenia v Európe a USA*. Bratislava: Kalligram, 2008. 896 s. ISBN 978-80-8101-103-0.
- BREZINKA, W. 1996. *Filozofické základy výchovy*. Praha: Zvon, 1996. 213 s. ISBN 80-7113-169-5.
- BRUGGER, W. 2006. *Filozofický slovník*. 2006. Praha: Naše vojsko, 640 s. ISBN 80-206-0820-6.
- BURTON, G. – JIRÁK, J. 2003. *Úvod do studia médií*. Brno: Barrister&Principal, 2003. 392 s. ISBN 80-85947-67-6.
- ELIADE, M. 1995. *Dejiny náboženských predstáv a ideí/I*. Bratislava: Agora, 1995. 398 s. ISBN 80-967210-1-1.
- FINANCE, J. 1997. *Všeobecná etika*. Bratislava: Dobrá kniha, 1997. 151 s. ISBN 80-7141-141-8.
- HREHOVÁ, H. 2005. *Etika – sociálne vzťahy – spoločnosť*. Bratislava: Veda, 2005. 337 s. ISBN 80-224-0849-2.
- HREHOVÁ, H. 1998. *Pohľad do dejín etických systémov*. Bratislava: Charis, 1998. 164 s. ISBN 80-88743-23-0.
- JASPERS, K. 1996. *Úvod do filozofie*. Praha: Oikoymenh, 1996. 119 s. ISBN 80-86005-05-4.
- JASPERS, K. 2002. *Malá škola filozofického myslenia*. Bratislava: Kalligram. 2002. 160 s. ISBN 80-7149-446-1.
- KERN, H. a kol. 2006. *Přehled psychologie*. Tretie vydanie. Praha: Portál, 2006. 287 s. ISBN 80-7367-121-2.
- KOUBA, P. 2006. *Nietzsche: filozofická interpretace*. Druhé vydanie. Praha: Oikoymenh, 2006. 287 s. ISBN 80-7298-191-9.
- LÉVI-STRAUSS, C. 2000. *Štruktúrna antropológia II*. Bratislava: Kalligram, 2000. 400 s. ISBN 80-7149-370-8.

- Mc QUAIL, D. 1999. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál, 1999. 448 s. ISBN 80-7178-200-9.
- NIETZSCHE, F. 2003. *Antikrist*. Bratislava: Iris, 2003. 118 s. ISBN 80-89018-46-7.
- NIETZSCHE, F. 2004. *Ecce homo*. Bratislava: Iris, 2004. 130 s. ISBN 80-89018-51-3.
- NIETZSCHE, F. 1993. *Duševní aristokratizmus*. Olomouc: Votobia, 1993. 127 s. ISBN 80-85619-87-3.
- NIETZSCHE, F. 2002. *Genealogie morálky*. Praha: Aurora, 2002. 147 s. ISBN 80-7299-048-9.
- NIETZSCHE, F. 2003. *Mimo dobro a zlo*. Praha: Aurora, 2003. 200 s. ISBN 80-7299-067-5.
- NIETZSCHE, F. 2005. *Nečasové úvahy*. Praha: Oikoymenh, 2005. 296 s. ISBN 80-7298-134-X.
- NIETZSCHE, F. 2002. *Tak vřavel Zarathustra*. Bratislava: Iris, 2002. 236 s. ISBN 80-89018-28-9.
- NOVÁK, D. 2004. *Rozhovory s Nietzsche*. Praha: Návrat domů, 2004. 70 s. ISBN 80-7255-107-8.
- PŘÍKASKÝ, J.V. 2000. *Učebnice základů etiky*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000. 134 s. ISBN 80-7192-505-5.
- SCHOPENHAUER, A. 2007. *O kráse a umění*. Bratislava: Kalligram. 2007. 214 s. ISBN 80-7149-997-8.
- STÖRIG, H.J. 1996. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1996. 549 s. ISBN 80-7113-175-X.
- ŠMAJS, J. 2008. *Filosofie – obrat k Zemi*. Praha: Academia, 2008. 432 s. ISBN 978-80-200-1639-3.